

אָרײַפֿידס

הַקָּבָה

EKABH

תירגם מיוונית עתיקה והוסיף מבוא והערות
שמעון בוזגלו

2011

כל הזכויות שמורות לשמעון בוזגלו

מבוא

הרקע למחזה

פְּרִיס, הבן של פְּרִיאָמוֹס מֶלֶךְ טְרוֹיָה ושל המלכה הֶקְפָּה, חטף את הֶלֶנָה, אשתו של מְנֵלָאוֹס מֶלֶךְ סְפָרְטָה. הלה, יחד עם אחיו אֶגֶמֶמְנוֹן, קיבץ צבא מכל רחבי יוון, ויצא לטְרוֹיָה כדי להחזיר את הֶלֶנָה. עשר שנים ארכה המלחמה בין היוונים לטרויאנים, ובסופה, בעזרת תחבולת סוס העץ שהגה אוֹדִיסֵאוֹס, נכבשה טְרוֹיָה. הגברים נרצחו, הנשים והילדים נלקחו בשבי, והעיר הועלתה באש. הצבא היווני חוזר הביתה, ועמו השבויות הטְרוֹיָאניות ומלכתן הֶקְפָּה. בדרכו נוחת הצבא בֶּחְרֶסוֹנְסוֹס¹ הקרובה. המחזה מתחיל ביום השלישי לנחיתתו.

הרקע הספרותי למחזה

בכתיבת המחזה נשען אֶוֹרִיפִידֵס על חומרים ספרותיים שונים העוסקים במלחמת טְרוֹיָה ובמה שקרה מייד אחריה.² החומרים האלה כוללים כמה קטעי שירה לירית, וגם כמובן את הטרגדיות של המחזאים הקודמים לאֶוֹרִיפִידֵס, ובעיקר את האוֹרְסֵטִיָה של אִיסְכִילוֹס (ראו למשל שורה 1281) ומחזה אבוד של סופוקלס בשם פוֹלִיקְסָנָה. כמו כן, כוללים החומרים אפוסים שונים שאבדו לנו,³ ובראש ובראשונה שני אפוסים שנשארו במלואם, מפני שהם בגדר "התנ"ך" של העולם היווני: האֵילִיאָס והאוֹדִיסֵיאָה של הוֹמֶרוֹס. אֶוֹרִיפִידֵס עוקב בדרך-כלל אחרי תיאור המעשים אצל הוֹמֶרוֹס, אבל עם כמה סטיות: אצל הוֹמֶרוֹס יצא הצי היווני אחרי המלחמה מטְרוֹיָה והפליג ליוון; אצל אֶוֹרִיפִידֵס יצא הצי מטְרוֹיָה, חצה את הַמַּצָּר (מצר הַדֶּרְדָּנֶלִים, בשמו המודרני), ונחת ממול, בֶּחְרֶסוֹנְסוֹס הקרובה. למה הצי הפליג לשם? אֶוֹרִיפִידֵס אינו מספר לנו, וסביר להניח שאין זה חשוב. מה שחשוב הוא שהנחיתה בתְרִקִיָה משרתת היטב את העלילה, לצורך העימות עם המלך הַתְרִיקִי פוֹלִיקְסָטוֹר בחציו השני של המחזה. אֶוֹרִיפִידֵס סוטה מהעלילה ההוֹמֶרית גם בנקודות נוספות. לפי הוֹמֶרוֹס ומקורות אחרים אֶכִילֵס מת ונקבר ליד טְרוֹיָה (אוֹדִיסֵיאָה, כד, 82). אֶוֹרִיפִידֵס קובר אותו בֶּחְרֶסוֹנְסוֹס. לפי הוֹמֶרוֹס, פוֹלִידוֹרוֹס הוא אמנם בן

¹ פירוש המילה תְּרֶסוֹנְסוֹס הוא אי יבש, ומכאן, חצי אי. זוהי לשון יבשה, הנקראת בימינו חצי האי גְּלִיבּוֹלוֹ, והייתה בעבר חלק מתְרִקִיָה, ממלכה שהשתרעה על חופו הצפוני של הים האֶגֶאִי.

² מלחמת טְרוֹיָה, אם אכן הייתה (ולמה לפקפק מדי? מלחמות אינן דבר נדיר), התרחשה ככל הנראה בתחילת המאה ה-12 לפנה"ס.

³ נשארו מהם רק פרגמנטים קצרצרים, ותקצירים שנכתבו מאות שנים אחר כך. תרגום מקיף באנגלית של החומרים האלה, כולל מבואות והערות, ניתן למצוא בספרו המצוין של המלומד הבריטי: West M. L., ed. & tr., *Greek Epic Fragments*, Harvard, 2003.

הזקונים של פְּרִיאָמוֹס, אבל לא מֶהֱקָה, אלא מאישה אחרת (אֵילִיאָס, כא, 85). הוֹמָרוֹס אינו מזכיר כלל את פּוֹלִיקְסֶנָה, בתה של הֶקָה. ופּוֹלִיקְסֶטוֹר, מלך תְּרַקֶּה, אינו ידוע משום מקור אחר.

על מה המחזה

למה בני-אדם ששים כל כך למלחמה ומתרגשים ממנה? יש לכך בוודאי כמה סיבות, אחת מהן היא אולי העובדה שהמלחמה משחררת אותם מן הזכות להיות בני-אדם. "הם-אנחנו" הוא אחד מצירופי המילים הרווחים יותר בזמן מלחמה. כמו צירופי מילים רבים כדוגמתו, גם הוא אוקסימורון, ולו רק מפני ש"אנחנו" זה "הם", אבל מן הצד האחר. מעטים מדי, בכל תקופה, תופסים את זה, ומבינים שבמלחמה אין מנצחים. אחד מאלה היה אֶוֶרִיפִידֶס. ברבים ממחזותיו הוא נוגע במידה כזו או אחרת בשורשים המטומטמים של המלחמה, ובמחזות הנשים מְטְרוֹיָה וְהֶקָה הוא לוחץ על הטמטום בכל כוחו. בעיקר בנשים מְטְרוֹיָה. בְּהֶקָה, מחזה שנכתב כנראה בסביבות 425 לפנה"ס, הוא עושה את זה בצורה מרומזת יותר.

המחזה מורכב משתי עלילות די שוות באורכן.

הוא פותח בפרולוג הנישא בפי רוחו של פּוֹלִידוֹרוֹס, בן הזקונים של פְּרִיאָמוֹס, מלך טְרוֹיָה, ואשתו הֶקָה. העלילה הראשונה (עד מזמור המקהלה השני) מתמקדת בפּוֹלִיקְסֶנָה, בתה הצעירה של הֶקָה. הצבא היווני מחליט לזבוח אותה, כדי לפייס את רוחו של הגיבור היווני אַכִילֶס, הדורשת מנחה לקברה. הֶקָה מוחה ככל יכולתה, הגנרל היווני אוֹדִיסֶאוס אוטם את אוזניו, ופּוֹלִיקְסֶנָה, לאחר נאום מרגש, נטבחת. הֶקָה מתנחמת במותה ההרואי של בתה.

העלילה השנייה מתמקדת בפּוֹלִיקְסֶטוֹר, המלך התְּרַקִּי. פְּרִיאָמוֹס, מלך טְרוֹיָה, בעלה של הֶקָה, שלח אליו את בן הזקונים שלהם, פּוֹלִידוֹרוֹס, כדי להצילו, אם טְרוֹיָה תיפול. הוא שלח אתו גם מטען כבד של זהב. כשטְרוֹיָה נפלה, שחט פּוֹלִיקְסֶטוֹר את פּוֹלִידוֹרוֹס ולקח את הזהב לעצמו. גופתו של פּוֹלִידוֹרוֹס נחשפת, הֶקָה מגלה שהרוצח הוא פּוֹלִיקְסֶטוֹר. יחד עם השבויות הטְרוֹיָאנִיּוֹת היא מתחבלת מזימה נגדו, מפתה אותו לאוהל, ושם הן הורגות את שני בניו ועוקרות את עיניו. אַגְמֶמְנוֹן בורר בין פּוֹלִיקְסֶטוֹר לְהֶקָה, ומזכה את המלכה הטְרוֹיָאנִית לשעבר. פּוֹלִיקְסֶטוֹר מנבא קץ מר לה ולאגממנון.

מה הסיבה לשתי העלילות השונות האלה, שאין ביניהן חוט מקשר הכרחי, חוץ מזה ששתיהן נוגעות לְהֶקָה? רבים מנסים למצוא פתרון שיציל את המחזה ורבים מבטלים אותו כמחזה פגום. אני לא חושב שהמחזה זקוק לגלגל הצלה, ואם הוא פגום, זה רק לכאורה. נדמה לי שאֶוֶרִיפִידֶס הגה את שתי העלילות האלה כדי לטעון (לכאורה) טענה מעין זו: "אתם מבינים," הוא אומר לנו, "העלילה הראשונה מספרת על עולם במלחמה. עולם בעל חוקים משלו. גיבור

צבאי דורש דם, והצבא טובח את פוליקסנה. זהו רצח לכל דבר, אבל לא בתקופת מלחמה. מול השרירותיות הערכית הזאת אין שום תוקף לתחינות ולמחאות המנומקות של הקֶּבֶה. הן ניתכות על חול עמום. העלילה השנייה מספרת על אי אזורחי בעולם הצבאי והמלחמתי. המלך פוליקסטור רצח את האורח שלו. הקֶּבֶה נוקמת בפוליקסטור, ואֶגְמֶנוֹן שופט ביניהם. הוא מזכה את הקֶּבֶה. למה? כי הוא שופט אותם על פי הצדק האזורחי, ואנחנו מסכימים איתו, שכן רוצח צריך להעניש. מכאן שאם אדם מבקש צדק, הוא לא ימצא אותו בחברה העסוקה במלחמות. אני יודע שאתם יודעים את זה, "אומר אֶוֹרִיפִידֶס, "אם כך, למה אתם ממשיכים להתפלש במלחמות? אבל זה לא הכול. מי שמכה יוכה. אין לזה סוף. הנה, גם הקֶּבֶה תיענש, כפי שניבא פוליקסטור. גם הצבא היווני ייענש, כמו שאתם בוודאי יודעים. עוד רגע הוא ייצא לים ורק מעטים, מעטים מאוד ממנו ישובו הביתה, ליוון." עד כאן "טענתו" של אֶוֹרִיפִידֶס, כפי שאני מבין אותה.

אבל המשל של אֶיסופוס על העיט והשועלה (מספר 1 לפי Perry) יכול לשמש דוגמה טובה לאפשרות אחרת: העיט והשועלה החליטו לכרות ברית ידידות ולגור בקרבת מקום. יום אחד העיט, בגלל מחסור במזון, לכד את גורי השועלה – שהלכה לחפש להם טרף – והאכיל בהם את גוזליו. השועלה קיללה את העיט: "הדבר היחיד שנותר לחסרי הכוח ולחלשים." (בחיים האמיתיים, כידוע, הסיפור מסתיים כאן. רק לעתים רחוקות זוכים לנחמה המרה-מתוקה הבאה:) נקמתה של השועלה הגיעה כאשר העיט חטף ממזבח נתח בשר והביא אותו לקן, אלא שבבשר היה רמץ, וזה הבעיר את הקן. הגוזלים, שלא ידעו עדיין לעוף, נפלו לארץ, "והשועלה רצה לעברם ומול עיני העיט טרפה את כולם".

אם נעבור למחזה שלפנינו, הקֶּבֶה עומדת מול הצבא היווני הגוזל ממנה את ילדתה, והיא, מלכת טְרוֹיָה לשעבר, נשארת חסרת אונים לגמרי מול העוצמה האדירה הזאת, וכולה כואבת ומושפלת. הסיפור היה יכול בהחלט להיגמר כאן, יבש וריאליסטי לחלוטין, אבל כמו במשל של אֶיסופוס – יש המשך, אם כי מורכב ומקברי יותר. מתברר שגם בנה הצעיר נרצח, והפעם לא בידי כוח טבע מוחץ כמו הצבא היווני, כזה שאין מה לעשות נגדו, אלא בידי כוח חזק אמנם מֶהֱקֶבֶה, אבל לא במידה שאי-אפשר לעמוד מולו. רק מול כוח כזה יכול להבשיל באמת הרצון לנקמה. והנקמה אכן מבשילה בֶהֱקֶבֶה, והיא מכלה במלך הֶתְרֶקִי את כל הזעם והתסכול והכאב שהצטברו אצלה לא רק בעקבות מותם של שני ילדיה, פוליקסנה ופולידורוס, אלא גם בעקבות מותם של בעלה ושאר ילדיה, וחורבן מדינתה, ועתידה המחפיר כשפחה. אם יש כאן נמשל, אני מניח שהוא קודר מזה של אֶיסופוס.

מכל מקום, נדמה לי שבהצעה הפשוטה של קובץ (Vol. II, Kovacs, עמוד 393) יש גרעין משכנע: "ייתכן שאנחנו צריכים פשוט לקבל את העובדה ששני סיפורים נארגו בתוך אותו מחזה כדי לגוון ולהעשיר את התמה העוסקת בנפילתה של הקֶּבֶה מאיגרא רמא לבירא עמיקתא.

את החומר על פוליקסנה אפשר לראות כמצע או הכנה לסיפור המפותל והנורא יותר העוסק ברצח פולידורוס ובנקמתה של הקפה ברוצח.

על אוריפידס

על אוריפידס (485-406 לפנה"ס בערך), מחבר הטרגדיות, ידוע לנו מעט מאוד, ובעיקר רכילות זולה. למשל, שאמו הייתה ירקנית, והיו לו שתי נשים, והבלים דומים. הוא כתב כתשעים מחזות, מתוכם נשארו בידנו תשעה-עשר – עדות לפופולריות הרבה שלו לאורך כל העת העתיקה (לשם השוואה, מאיסקילוס נשארו לנו שבעה מחזות בלבד, ואותו המספר גם מסופוקלס). הטרגדיות בפסטיבל הדיוניסיה הגדולה, שנערך אחת לשנה (בסביבות סוף חודש מרס), הוצגו בטטרלוגיות, ארבעה מחזות רצופים: שלוש טרגדיות ובסיומן מחזה סטירים. כל יום הוצגה טטרלוגיה של מחזאי אחר, ובסך הכול, שלושה ימים ושלושה מחזאים, שהתחרו ביניהם על המקום הראשון, השני והשלישי (תחרויות הקומדיות נערכו יום אחרי כן: חמישה מחזאים התחרו ביניהם, כל אחד עם קומדיה אחת). המחזה הקיקלופים של אוריפידס הוא הדוגמה היחידה ששרדה במלואה למחזה סטירים: מעין בורלסקה שנועדה לרענן את הנפש אחרי העומס הטרגי. אוריפידס זכה חמש פעמים בפרס הראשון (להבדיל מסופוקלס, למשל, שזכה בפרס הזה עשרים פעמים). מכל מקום – כמו ביחס לכל יוצר – כדי להכיר את אוריפידס לעומק צריך לראות (או לפחות לקרוא) את המחזות שלו. אין דרך עוקפת. להלן רשימת מחזותיו, לפי סדר כרונולוגי משוער: אלקסטס, מדיאה, ילדי הרקלס, היפוליטוס, אנדרומכה, הקפה, הנשים המפצירות (או מבקשות החסד), אלקטרה, הנשים מטרויה, הרקלס, איפיגניה בטאוריס, הקלנה, איאון, הנשים הפיניקיות, אורסטס, הקיקלופים, הפקכות, איפיגניה באוליס, (אשר למחזה רסוס, נראה שהוא איננו של אוריפידס).

עדות מכיוון לא צפוי לפופולריות הרבה של אוריפידס לא רק אחרי מותו, אלא גם בזמן חייו, אנחנו מוצאים אצל מחבר הביוגרפיות פלוטרכוס (46-120 לספירה בערך): בשנת 413 לפנה"ס, במלחמה נגד סירקוזה שבסיציליה (שהייתה חלק בלתי נפרד מהתרבות היוונית), נחלה אתונה מפלה איומה, שערערה את יסודות האימפריה שלה. כ-45000 אתונאים נהרגו, ואלפים נלקחו בשבי: חלקם נמכרו לעבדות, וחלקם נידונו לעבודת פרך במחצבות האבן בסירקוזה. בביוגרפיה שלו על ניקיאס, אחד ממציאי הצבא האתונאי באותה מלחמה, מספר לנו פלוטרכוס, שחלק מהשבויים "שוחררו עד מהרה או נשארו אצל קוניהם וזכו אצלם לכבוד. ויש מהם שניצלו הודות לאוריפידס. נראה שמכל היוונים שמחוץ לארצם עורגים יושבי סיציליה ביותר למוזה (= לשירה) שלו. הם היו משננים דוגמאות קטנות ופירוורים של שירתו, שהיו מגיעים אליהם מזמן לזמן על-ידי עוברי אורח ומלמדים אותם ברצון זה את זה. מכל מקום, אומרים שרבים מאלה

שניצלו אז וחזרו לבתייהם בירכו בלב מלא תודה את אַוּרִיפִידֶס. יש מהם שסיפרו ששחררו מעבדותם על שלימדו את אדוניהם מיצירותיו, שהיו זכורות להם. ויש מהם שסיפרו, שכשנדדו ממקום למקום לאחר הקרב האחרון, קיבלו מזון ומים תמורת שירי המקלה שלו ששרו. ולכן אין להתפלא על המעשה באנשי העיר קָאוֹנוֹס, שכשנמלטה אונייתם לנמל סירקוזה, בשעה שרדפו אחריה שודדי-ים, לא קיבלו אותם בהתחלה ומנעו מהם להיכנס, אבל לאחר מכן, כשנשאלו אם הם יודעים שיר משרי אַוּרִיפִידֶס, והם השיבו שהם יודעים, נתנו להם להכניס את אונייתם לנמלם.⁴

מלחמות היו, ונראה שתמיד יהיו, אבל סיטואציה שבה חיי שבויים ניצלים בזכות השירה (= מזמורי המקלה), ובהיקף כזה, אינה מוכרת לי משום מקור אחר. אין הרבה דוגמאות⁵ לתרבות שבה שירה גבוהה תפסה חלק בלתי נפרד כל כך בחיי חיילים ומאיים, ובחיי אנשים מכל שדרות החברה בכלל. "אני מקנא ביוון שזכתה בָּךְ, / וּבָךְ – על שזכתה ביוון!" אומר אֶכִּילֶס לַאִיפִיגֶנֶה במחזה של אַוּרִיפִידֶס אִיפִיגֶנֶה בָּאֵלִיס (שורה 1406), ואני אומר "אני מקנא ביוון שזכתה בַּאֲוּרִיפִידֶס, / וּבָךְ אַוּרִיפִידֶס – על שזכתה ביוון!" נדמה לי שמזמור המקלה השלישי במחזה שלפנינו, אחד ממזמורי המקלה היפים ביותר בכל הטרגדיות היווניות, עשוי להסביר את ההערצה שרחשו בני סיציליה לַאֲוּרִיפִידֶס.

על התרגום

טרגדיה יוונית עתיקה נהוג לתרגם באחת משלוש דרכים עיקריות:

הדרך הראשונה היא תרגום העוקב בדיוק רב ככל האפשר אחר המשמעות המילולית של כל ביטוי וביטוי, ואחר התחביר, באופן פרוזאי לגמרי. אם תרגום כזה נעשה על-ידי מלומד ראוי לשמו, הוא טוב לשני סוגי קוראים: תלמידי השפה היוונית העתיקה, המעוניינים במדד לרמת שליטתם בשפה, ותלמידים מתקדמים ומלומדים אחרים, המתייחסים אל תרגום כאל פרשנות פילולוגית לכל דבר. לכל אדם אחר תרגום כזה יראה, במקרה הטוב, כטקסט הזקוק

⁴ פלוטארכוס, **אנשי יוון**, תרגום: א.א. הלוי, מוסד ביאליק, 1971 (הקטע כאן לקוח, בשינויים קלים, מן הפרק על **חיי ניקאס**, פסקה 29).

⁵ שתי דוגמאות עולות מייד בדעתי, ושתייהן בעייתיות. בתרבות הסינית, "ספר השירים" (אסופה בת 305 שירים שנערכה במאה השנייה לפנה"ס, והכילה שירים שהקדומים שבהם מתוארכים לסוף האלף השני לפנה"ס) היה חומר חובה לבחינות הממשלתיות. אבל רק המשכילים (כלומר, לרוב, לא בני המעמדות הנמוכים) ניגשו לבחינות האלה, ולכן סביר להניח שרק הם היו בקיאים ב"ספר השירים". הדוגמה השנייה היא הגוש המזרחי לפני נפילת הקומוניזם. ציטוט שירה, כידוע, היה שם מרכיב יסודי בחינוך, ולא פה המקום להתעכב על הסיבות. מכל מקום, רכישת סגולות של תופי עדיין אינה מקנה לאדם רגישות לשירה ואינה הופכת אותו לאוהב שירה. ככל הידוע לי, אף גרמני ששהה במחנות המעצר הסובייטיים אחרי מלחמת העולם השנייה לא השתחרר ממעצרו בזכות יכולתו לרגש את שוביו, נאמר, למשל, באיזו אָרְיָה של בָּךְ.

לעריכה יסודית, ובמקרה הפחות טוב, כיצירה משמימה, שכל קשר בין מה שאומרים עליה לבין מה שמונח מול עיניו הוא קונספירציה חשודה. אין הרבה תרגומים כאלה בעברית, ואין זה מפליא – גם אין כאן לגיונות של קוראי יוונית.

הדרך השנייה היא תרגום "ספרותי", כלומר, כזה המנסה להעביר את האיכויות הספרותיות של המקור. הואיל והאיכויות הספרותיות של המקור הן רבות, והואיל ותרגום הוא אמנות הפשרה, ברור שהדגש בתרגום כזה הוא על-פי נטיית ליבו של המתרגם. יש מתרגמים שינסו לשחזר ככל יכולתם את משקלי המקור, גם אם הם נשמעים בשפתם כמו חצץ בפה. חובבי המשקלים גם נאלצים בדרך-כלל להיזקק לשפה ארכאית ומליצית, עד שהשילוב בין השניים גורם לקורא לתהות בסוף המחזה מה היה תוכנו. מתרגמים אחרים שמים דגש דווקא בפיוט; אחרים ברוח הדברים, או בעיצוב הדמויות, ויש המתעקשים על דקויות השפה. תרגום ספרותי של טרגדיה יוונית, במיטבו, הוא חגיגה ספרותית, אבל כמו כל תרגום ספרותי אחר, הוא מיועד לקריאה, לא להקשבה.

הדרך השלישית היא תרגום "דרמתי", כזה המיועד מלכתחילה להיאמר על הבמה. הוא דורש שלוש פשרות בולטות: הוא חייב להיות בהיר ולא מפותל מדי, כדי שיוכן מייד על-ידי הקהל; הוא חייב "לשבת" היטב בפיותיהם של השחקנים; הוא חייב להתכופף אל חזונו או אל משוגותיו של הבמאי (תלוי איך מסתכלים על זה). הפשרות האלה עלולות לרדד את הטקסט, להפוך אותו לפשטני, ואולי אף ליטול ממנו את הפיוט. לפעמים תרגום כזה אינו עומד בפני עצמו, והוא זקוק לבימאי ולשחקנים כדי לקבל צבע בלחיים. במיטבו, הוא מאציל השראה על כל המשתתפים ומשמש בסיס איתן לחוויה הוויזואלית.

אלה הן, כאמור, שלוש דרכים עיקריות, והן מאפשרות וריאציות רבות, לפי הבנתו וסגנונו של כל מתרגם. בכל מקרה, רצוי שהמתרגם לא ייקח משלושתן במידה שווה, שאם לא כן הוא מסתכן בנפילה בין הכיסאות. מוטב שיבחר באחת מהן כמנה עיקרית, ובשתי האחרות כתבלינים. אני בחרתי בתרגום "דרמתי", ראשית מפני שהתרגום הוזמן על-ידי תיאטרון, ושנית, מפני שהדרך הזאת קרובה יותר לליבי.

הטרגדיה היוונית (וכל השירה היוונית לסוגיה השונים) כתובה במשקל "כמותי", המבוסס על מספר ההברות ואורכן. קטעי הדיבור נכתבו בִּמְבָּים,⁶ משקל פשוט וזורם. דיבור סוער בוטא לרוב בֶּאַנְפֶּסְטִים.⁷ מזמורי המקהלה הורכבו ממשקלים הרבה יותר סבוכים, שהיו מעין פרטיטורה מוזיקלית וכוריאוגרפית גם יחד. היו שנהגו להעביר את המשקלים האלה לעברית

⁶ מִבּוֹס מורכב מהברה קצרה וארוכה, לפי הסדר. למשל: מַח-שֵׁב.

⁷ אֲנַפֶּסְט מורכב משתי הברות קצרות ואחת ארוכה, לפי הסדר. למשל: מַח-פֶּ-לָה (ההברה האחרונה היא המוטעמת).

באמצעות השיטה הטונית-סילבית,⁸ שרווחה בשירה העברית עד לפני דור או שניים. לשיטה הזאת פגמים רבים,⁹ ובכל מקרה היא זרה ולא טבעית לעברית המודרנית. כדי להעביר בכל זאת את המוזיקליות ואת תחושת "המסגרת" והמבנה המהודק, שאותה מעניקים המשקלים במקור, בניתי את השורות כיחידות תחביריות שלמות ומגוונות. נראה לי שזהו פתרון הולם יותר לעברית העכשווית, ובוודאי לדרמה.

ווילמוֹבִיץ'-מֶלְנֶדוֹרְף, קלסיקן גדול שפעל בתחילת המאה העשרים, טען שהפרשנות הטובה ביותר היא תרגום. אני מסכים. אני נותן אפוא לתרגום לדבר בעד עצמו, וההערות שלי מתמקדות בעיקר בביאור מונחים גיאוגרפיים, היסטוריים ומיתיים, אם כי פה ושם גם גלשתי לפרשנות הטקסט ובידור מעמדים בימתיים.

בטקסט היווני אין הערות בימוי, וכל ההערות המופיעות בתרגום הן תוספת שלי, על-פי הבנתי את המחזה. בטקסט היווני העתיק של כל המחזות (וגם בסוגי טקסטים אחרים, כגון בדיאלוגים של אפלטון), לא צוינו אפילו שמות הדוברים, והחלוקה נעשתה רק בתקופה מאוחרת יותר, על-פי ההקשר המתבקש מתוך הטקסט עצמו. למשל, "מבית המסתור של המתים... משם... הגעתי – אני, פולידורוס", או "הנה אֶגְמֶמֶנוֹן". בדרך-כלל החלוקה בין הדוברים מוסכמת על החוקרים, אבל יש פעמים שבהם הם חלוקים לגבי השאלה מיהו הדובר. המספרים בשולי הטקסט מציינים את מספור השורות במהדורה המדעית (ראו להלן ברשימת הספרים).

האופרה נולדה בשלהי המאה ה-16 ובתחילת המאה ה-17 מתוך ניסיון להחיות את הטרגדיה היוונית. ואכן, אפשר לומר שהטרגדיה היוונית היא מעין אופרה: יש בה מזמורי מקהלה המלווים בריקוד ובמוזיקה, ובין המזמורים האלה הדמויות פוצחות פה ושם באֶרְיָה.¹⁰ בטקסט היווני המעבר מדיבור לשירה מתבטא במעבר מִיֶּאֱמָבִים למשקלי שירה סבוכים. בתרגום המוגש כאן זה מתבטא ב"זיג-זג" בין משלבי השפה השונים, והגבהת השפה בקטעי השירה ובמידה פחותה בקטעי הָרְצ'יטָטִיב.

⁸ בשיטה הטונית-סילבית נקבעה ההברה הארוכה על-פי ההטעמה. כך, במלה מחשב (מח/שב), ההטעמה היא על ההברה השנייה, ולכן ההברה הראשונה (מח-) קצרה, והשנייה (-שב) ארוכה.

⁹ למשל, היא אינה יכולה ליצור שרשרת של הברות ארוכות (של "פֶּוֹנְדָּאִים"). חוץ מזה, היוונית היא שפת יחסות (שפה דִּקְלִינָטִיבִית), ולכן למיקום המילה במשפט אין משמעות מכרעית כמו בשפתנו. המשווררים היוונים עשו מטעמים מן התכונה הזאת בשפתם, אבל כשמנסים לכפות אותה על העברית, כפי שעשו המתרגמים עד לפני דור או שניים, זה נראה, במקרה הטוב, קפוא ומאולץ.

¹⁰ הבעיה היא שתוך פרק זמן קצר המוזיקה באופרה הפכה לעיקר, עד שהטקסט הגיע לרמה כזאת שאם הוא והטרגדיה היוונית יהיו הטקסטים היחידים שיישארו מן התרבות שלנו בעתיד, אין ספק שיחשבו שההומו ספיאנס עבר רגרסיה חדה מיצור דו-רגלי לארבע-רגלי.

בטקסט המקורי נקראים היוונים בדרך כלל בשמות שונים: "אַכַּאִים", "אַרְגִּיבִים", "דַּנְאִים", ולעתים רחוקות "הֶלֶנִים". לכל אורך המחזה אני קורא להם "יוונים". הטרואנים נקראים "פְּרִיגִים", "בני דַּרְדָּנוֹס", וגם, "טרואנים", וכך אני קורא להם. טְרוֹיָה עצמה נקראת בתרגום בשמה, אבל במקור, בנוסף לשמה, היא מכונה גם "אֵילִיוֹן" ו"פְּרִגְמוֹן".

כמו כן, את המילה היוונית "פּוֹלִיס" תירגמתי בדרך כלל כ"מדינה" ולא, כפי שנהוג לתרגם, "עיר" (או גרוע מזה – "עיר-מדינה"). טְרוֹיָה, ספרטה, אתונה, ועוד לא היו חלק ממדינות מסוימות, ובוודאי לא ערים במובן הרגיל של המילה, אלא מדינות ריבוניות לכל דבר.

רשימת ספרים

מהדורות מדעיות

- Daitz S.G., ed., *Evripides Hecvba*, Teubner, 1973.
- Diggle J., ed., *Evripidis Fabvlae*, Tomvs I, Oxford, 1984.

פרשנות

- Collard C., *Euripides: Hecuba*, Aris&Phillips, 1991.
- Gregory J., *Euripides: Hecuba*, American Philological Association, 1999.
- Kovacs D., *Euripidea*, Brill, 1994 (מבוא יסודי על אוריפידס).
- Kovacs D., *Euripidea Altera*, Brill, 1996.
- Kovacs D., *Euripidea Tertia*, Brill, 2003.
- Kovacs D., ed.&tr., *Euripides*, Vol. I, Harvard, 2001 (מכיל מבוא כללי (קצר ומצוין על אוריפידס).
- Kovacs D., ed.&tr., *Euripides*, Vol. II (incl. *Hecuba*), Harvard, 2005.
- Meridor R., "Hecuba's Revenge", *AJP* 96 (1978), 28-35.
- Meridor R., "The Function of Polymestor's Crime in the Hecuba of Euripides", *Eranos* 81 (1983), 13-20.
- Mossman J., *Wild Justice: A Study of Euripides' Hecuba*, Oxford, 1995.
- Tierney M., *Euripides Hecuba*, Bristol CP, 1994 (Dublin, 1946).

תרגומי מחזות של אוריפידס

- איפיגניה באוליס, תרגום והוסיף מבוא והערות: שמעון בוזגלו, אבן-חושן, 2009.
- הנשים מטרויה, תרגום והוסיף מבוא והערות: שמעון בוזגלו, אור-עם, 2011.
- מדיאה, תרגום: שמעון בוזגלו, אור-עם, 1999.
- בהוצאת שוקן ראו אור כל המחזות של אוריפידס בתרגום אהרון שבתאי (1983-2011).

- Collard C. and Cropp M. eds.&trs., *Euripides: Fragments*, Harvard (Vol. VII, 2008; Vol. VIII, 2009).

(שני כרכים המכילים מבחר מקיף של תרגומי פרגמנטים ממחזות אבודים של אוריפידס.)

על התיאטרון היווני

- גילולה דבורה, גם סוקרטס בעננים: תיאטרון ודרמה ביוון וברומא, מאגנס, 1996.
- שפיגל נתן, תולדות הטרגדיה היוונית, מאגנס, 1982.
- Arnott, P.D., *An introduction to the Greek Theatre*, London, 1961.
- McDonald M. and Walton M. (eds.), *The Cambridge Companion to Greek and Roman Theatre*, Cambridge, 2007.
- Pickard-Cambridge A., *The Dramatic Festivals of Athens* (2nd. Ed.), Oxford, 1988 (מיועד בעיקר לקוראי יוונית).
- Taplin O., *Greek Tragedy in Action*, Routledge (2nd. Ed.), 2003.

רקע כללי

- אפלטון, חייו ומותו של סוקרטס: אותיפרון, נאום ההגנה, קריטון, תירגם והוסיף מבוא והערות: שמעון בוזגלו, ספרי עליית הגג וידיעות ספרים, 2001 (מהדורה שנייה: 2005).
- אפלטון, פיידון (כולל חיי סוקרטס מאת דיוגנס לארטיוס), תירגם והוסיף מבוא והערות: שמעון בוזגלו, ספרי עליית הגג וידיעות ספרים, 2005.
- אריסטו, פואטיקה, תירגם: יואב רינון, מאגנס, 2002.
- בוזגלו שמעון (עורך ומתרגם), משהי, אני אומרת, תזכור אותנו: שירי ספפו, אבן חושן, 2009.
- בוזגלו שמעון (עורך ומתרגם), שד לילה שחור: השירה הלירית היוונית בראשיתה, ספרי עליית הגג וידיעות ספרים, 2006.
- דוד אפרים, הדמוקרטיה הקלאסית, מאגנס, 2003.
- הומרוס, איליאדה ואודיסיאה, תירגם: שאול טשרניחובסקי, 1924.
- הרודוטוס, היסטוריה, תירגמו: בנימין שימרון ורחל צלניק-אברמוביץ', פפירוס, 1998.

- סופוקלס, **אדיפוס המלך**, תירגם והוסיף מבוא והערות: שמעון בוזגלו, ספרי עליית הגג וידיעות ספרים, 2012.
- סופוקלס, **אנטיגונה**, תירגם והוסיף מבוא והערות: שמעון בוזגלו, ספרי עליית הגג וידיעות ספרים, 2007.
- עמית משה, **תולדות יוון הקלאסית**, מאגנס, 1985.
- פלוטארכוס, **אנשי יוון**, תירגם: א.א. הלוי, מוסד ביאליק, 1971.
- תוקידידס, **תולדות מלחמת פילופוניס**, תירגם: א.א. הלוי, מוסד ביאליק, 1959.
- Burkert W., *Greek Religion* (translated by John Raffan), Harvard, 1985.
- Hornblower S. and Spawforth A. (eds.), *The Oxford Classical Dictionary*, 3rd. ed., Oxford, 1996.
- West M. L., *Greek Epic Fragments*, Harvard, 2003.

הדמויות במחזה (לפי סדר הופעתן)

רוחו של פולידורוס: בנה המת של הקפה

הקפה: (בלטינית: הקופה) מלכת טרויה לשעבר

מקהלה: נשות אצולה טרויאניות שבויות

פוליקסנה: בתה של הקפה

אודיסאוס: ממצביאי הצבא היווני

טלתיפיוס: השליח היווני

שפחה של הקפה

אגממנון: המפקד העליון של הצבא היווני

פולימקסטור: מלך תרקיה

דמויות דוממות: שפחות, חיילים, שומר-ראש, שני בניו של פולימקסטור

כל התפקידים במחזה גולמו על-ידי שלושה שחקנים גברים בלבד. הדבר התאפשר מפני שהם חבשו מסיכות. התפקידים במחזה חולקו כך: שחקן א' גילם את הקפה; שחקן ב' את פוליקסנה ואגממנון; שחקן ג' את אודיסאוס, את השפחה ואת פולימקסטור. שחקנים ב' או ג' גילמו את דמות פולידורוס וטלתיפיוס.

פרולוג

המבנה בירכתי הבמה מייצג את האוהל של אַגְמֶמְנוֹן על החוף בקְרֶסוֹנְסוֹס (מול טְרוֹיָה), משם אפשר לראות עדיין את העשן העולה מְטְרוֹיָה הבוערת. במרכז האוהל דלת גדולה, ומשני צדיו מעברים אל הבמה וממנה. המעבר הימני (מימין למבנה) מוביל ללב המחנה היווני ולקברו של אַכִּילֶס. מַעְבָּר למחנה שוכנים ממלכת תְּרֶקֶה וארמונו של פּוֹלִימֶסְטוֹר. המעבר השמאלי מוביל לחוף הים. שעת בוקר מוקדמת. רוחו של פּוֹלִימֶסְטוֹר מופיעה על גג המבנה.

רוחו של פּוֹלִימֶסְטוֹר

מבית המסתור של המתים,
מהבית שבו גר אל השאול,
משם, דרך שערי החושך, הגעתי –
אני, פּוֹלִימֶסְטוֹר, הבן של הֶקְטֹר.¹¹
אבי הוא פְּרִיאָמוֹס.
כשמעל טְרוֹיָה עופפה סכנה
ליפול תחת חרב יוון,
אבא שלי, שדאג לי, הבריח אותי מְטְרוֹיָה
לבית של חברו פּוֹלִימֶסְטוֹר – מלך תְּרֶקֶה הגדולה.
הוא שלח יחד אתי, בסתר, מטען גדול של זהב,
כדי שאם החומות של טְרוֹיָה ייפלו
ילדיו שיישארו בחיים יוכלו לחיות ברווחה.
הייתי בן הזקונים של פְּרִיאָמוֹס,
צעיר מדי להרים שריון ולהחזיק בכידון,
בגלל זה הוא הבריח אותי מהארץ.

כל עוד הגבולות שלנו היו בטוחים
והחומות זקפו את ראשן
והמזל עמד לצדו של אחי הֶקְטֹר,

¹¹ פּוֹלִימֶסְטוֹר: יש להניח שפּוֹלִימֶסְטוֹר הוא איש צעיר, לא ילד (ראו שורה 734). בתחילת המחזה הוא נראה עומד על גג המבנה המייצג את האוהל של אַגְמֶמְנוֹן, או אולי (וזה סביר יותר) אנחנו רואים אותו תלוי באוויר בעזרת ה"מֶכָנָה", מנוף ששימש להכנסת דמויות אלים ויצורים אל-אנושיים אחרים לבמה, לכאורה מן השמיים (מכאן המשפט המפורסם לתיאור פיתול דחוק בעלילה, Deus ex machina, "האל מן המכונה"). על פי שורה 32 ניתן להבין שפּוֹלִימֶסְטוֹר נמצא במקומו כבר שלושה ימים.

פרחתי אצל התרקי, המארח שלי,
שטיפל בי בכפפות עדינות.
אבל כשטרויה והקטור נפלו
והאש הנצחית כבתה בארמון
ועל המזבח האדיר פריאמוס עצמו קרס
תחת החרב של בן אַכִּילֶס¹² —
המארח שלי הרג אותי, כן, בגלל הזהב,
השליך את הגופה לים ולקח את הזהב לעצמו.

עכשיו אני שוכב כאן:
פעם על החוף ופעם על הים,
מתגלגל קדימה-אחורה על אצבעות הגלים,
בלי דמעה עלי, בלי קבר.
הנה, בלי גוף אני דואה מעל אימא שלי,
שלושה ימים מרחף מעל הקֶבֶה המסכנה
מאז שלקחו אותה מטרויה
והביאו אותה לפה, לַתְּרַקִּיָּה.

וכאן, על החוף, עוגנות הספינות
וכל היוונים יושבים ומחכים.
כי אַכִּילֶס הופיע מעל הקבר שלו¹³
ובלם את כל הצבא היווני שכיוון חרטום הביתה.
הוא דורש לקבל את אחותי פוֹלִיקֶסְנָה
כמנחה לקבר שלו.
והוא יקבל אותה, החברים שלו לא יפקירו אותה.
אימא שלי תראה היום שתי גופות:
את הגופה של אחותי ושלי,

¹² בן אַכִּילֶס: נאופטולמוס. אַכִּילֶס הוא כמובן הגיבור היווני הנודע, "המכבב" באֵילֵאס של הוֹמֶרוֹס. הוא היה נסיך פְּתִיָּה בדרום תְּסִלִּיָּה (חבל ארץ במזרח יוון). אביו היה פֶּלָאוֹס ואמו נימפת הים, תֵּטִיס. אַכִּילֶס נהרג בידי פָּרִיס, בנה של הֶקְטָה, לקראת סיום מלחמת טְרוֹיָה.

¹³ הופיע מעל הקבר שלו: "אֶוֹרִיפִידֶס אינו מציין את מיקום קברו של אַכִּילֶס, אבל העלילה דורשת שהוא יהיה ממוקם בצד התרקי של הֶקְלֶספּוֹנֶטוֹס [שמו הקדום של מיצר הַדֶּרְדֶּנְגִּלִּים]. המיקום הזה מייצג סטייה מן הגרסה ההוֹמֶרִית. באוֹדִיֶסֶסָה (כד, 82) נקבר הגיבור בסיגיאון על החוף הטרואני" (Gregory, עמוד 47).

כי בשביל לזכות בקבר אתגלגל עם הגלים אל החוף,

לרגלי השפחה הזקנה שלה.

כדי לזכות בקבורה, ביקשתי בשאול

שאימא תמצא את הגופה שלי.¹⁴

ומה שביקשתי – יקרה.

50

עכשיו אזוו מדרכה של הקֶּבֶה הזקנה:

היא יוצאת מהאוהל של אַגְמֶמֶן,

מבועתת ממה שראתה בחלום.

הקֶּבֶה נכנסת מהדלת האמצעית, מלווה בשפחותיה.

אוי, אימא, איך נפלת מבית מלוכה

הישר לעבדות משפילה!

אחד האלים זינק משמיים

וגלגל אותך מהפסגה לאשפה.

רוחו של פולידורוס מסתלקת מגג המבנה. הקֶּבֶה פוצחת במונודִיָה, שיר סולו או אֶרִיָה. היא מתחילה ברצ'יטטיב ("זמרה הקרובה לדיבור"), וממשיכה בשירה.

הקֶּבֶה

[רצ'יטטיב] קדימה, נשים מְטְרוֹיָה,

תוציאו מכאן את הזקנה.

60

תעזרו להרים את החברה השִפְחָה שלכן,

את מי שהייתה פעם המלכה שלכן.

תנו ליד הזקנה שלי להישען עליכן.

אחת השפחות מושיטה לה את ידה.

הנה, אני נשענת עליה, היא המקל שלי.

עכשיו אוכל ללכת קצת יותר מהר.

¹⁴ רמז לאמונה שנשמות האנשים, שגופותיהם לא נקברו, אינן מוצאות מנוחה בעולם שמתחת לארץ, והן משוטטות מחוץ לשאול ומחכות לקבורתן ולמנוחתן הסופית.

[שרה] הוּ יוֹם זוֹהַר, הוּ לַיְלָה אָפֶל —

לָמָּה אֲנִי נִרְעָשֶׁת כָּל כֶּךָ מִמְּרָאוֹת מִפְּחִידִים ?

70

אִי גִבֹּרֶת אֲדָמָה, אִם חֲלוּמוֹת שְׁחוּרֵי-כָנָף :

אֲנִי מְשַׁלַּחַת, מְעִיפָה מַעְלִי,

אֶת הַחַיִּימוֹת שְׂרָאִיתִי בַּלַּיְלָה

עַל בְּנֵי הַשְּׁמוּר לוֹ בַּתְּרַקְיָה

וְעַל פּוֹלִיקְסָנָה, בֵּת אֶהוּבָה.

הוּ אֵלֵי הַשְּׂאוֹל, הַצִּילוֹ אֶת הַבֶּן שְׁלִי —

80

הוּא הָעֶגֶן הַיַּחֲדִיד שֶׁנִּשְׁאָר לְבֵיתִי.

הוּא גֵר בַּתְּרַקְיָה הַמְּשַׁלֶּגֶת אֶצֶל הַחֶבֶר שֶׁל אָבִיו.

מִשְׁהוּ נוֹרָא יִקְרָה.

עוֹד קִינָה תִּזְנַק מִגְּרוֹנָן

שֶׁל הַנָּשִׁים הַמְּקוֹנְנוֹת.

הַלֵּב שְׁלִי מַעוֹלָם לֹא רָעַד,

לֹא חָרַד כֶּךָ לֹלֵא הַפּוּגָה.

אֵיפָה, טְרוּיָאנִיּוֹת, אֵיפָה אֶמְצָא

אֶת יְלָדֵי הַנְּבִיאִים, הֶלְנוּס וְקֶסְנֶדְרָה ? ¹⁵

אֲנִי רוֹצָה שְׁיַפְתֵּרוּ אֶת הַחֲלוּמוֹת שְׁלִי.

90

רָאִיתִי אֵילָה מִנְּמָרֶת.

גָּרְרוּ אוֹתָהּ מִהַבְּרָכִים שְׁלִי,

שֶׁחֲטוּ אוֹתָהּ בְּצַפְרָנִי זָאב שֶׁפִּלְשׁוּ לְתוֹךְ בְּשָׂרָהּ.

וְעוֹד חֲזוֹן מִפְּחִיד רָאִיתִי :

הַרוּחַ שֶׁל אֶכִּילָס הוֹפִיעָה מֵעַל קַרְקַפַּת קִבְּרוֹ.

הִיא חֲזָרָה וּבִקְשָׁה כְּמִנְחָה

אֶת אַחַת הַטְּרוּיָאנִיּוֹת שֶׁסָּבְלוּ כֹּה רַבּוֹת.

¹⁵ הֶלְנוּס וְקֶסְנֶדְרָה: הֶלְנוּס, לְפִי הוֹמֵרוֹס (אֵילִיאַס, ו', 76), הִיא "הַטוֹב שֶׁבְּמִנְחָשִׁים בְּצִיפּוֹרִים" (בְּתִרְגוֹם טֶשֶׁרְנִיחֹבֶסְקִי). הוּא נִשְׁבָּה בַּחוּדוֹשׁ הַמִּלְחָמָה הָאֲחֵרוֹנִים וְנִיבָא אֶת נִפִּילַת טְרוּיָה. לְפִי מִקּוּרֹת אַחֲדִים, הוּא הִיא עַדִּיין בַּחַיִּים לְאַחַר נִפִּילַת טְרוּיָה. קֶסְנֶדְרָה נֹדְעָה בְּאֵילִיאַס בְּשֶׁל יוֹפִיָּה, לֹא בְּשֶׁל כּוֹחוֹתֶיהָ הַנְּבוֹאִיִּים. אֲגַב, וְלִשְׁם הַדִּיוֹק הַבְּלָשִׁי, אֵילוֹ הֶקְבָּה הֵייתָה מִחֲפֶשֶׁת בְּרִצְיָנוֹת אֶת קֶסְנֶדְרָה, הִיא הֵייתָה יְכוּלָה לְמַצּוֹא אוֹתָהּ בְּמִיטַתוֹ שֶׁל אֶגְמֶמְנוֹן (רְאוּ לְמִשְׁל שׁוֹרֹת 824-830).

אלים, אני מתחננת,
הסירו מבתי את הגזרה הרעה !

מימין נכנסת המקלה, המורכבת מנשים טרויאניות שבויות. היא נשארת על הבמה עד סוף המחזה.¹⁶

¹⁶ במזמור הפתיחה אומרת המקלה את דבריה ברצי"טטיב. נראה שהיא לוותה בנגן אולוס (כלי נשיפה דו-קני). המקלה מורכבת משתים-עשרה עד חמש-עשרה נשים טרויאניות שבויות. על הבמה, במקור, גילמו אותן גברים עטויי מסיכות. הואיל והמקלה הורכבה מחובבים, עמד בראשה איש מקצוע מנוסה שאימן אותה ולקח על עצמו לדבר בשמה מחוץ למזמורים. מכאן הגוף הראשון היחיד בקטעי המקלה. בכל אופן, הואיל ולמקלה, כגוף אנשים השר בקול אחד, יש לדעתי עוצמה רבה יותר מבחינה דרמטית, והואיל וסביר להניח שזה גם מה שקרה בחלק מן המקרים, החלטתי להשאיר את כל קטעי המקלה תחת הכותרת "מקלה", ולא לחלק אותם בין המקלה לראש המקלה.

מזמור פתיחה

מקהלה

100

[רציטיב] הַקָּבָה, באתי אלייך מהר,
חמקתי מאוהלי האדון
שהגרילו אותי להיות השפָּחָה שלו
כשגררו אותי מַטְרוּיָה, הארץ שלי,
כשלל של כידון יווני.

110

מלכה, לא באתי להקל על הסבל שלך –
יש לי רק בשורות רעות.
אומרים שבאסיפת היוונים
החליטו להקריב לֶאֱכִילָס
את הבת שלך פּוֹלִיקְסֶנָה.
אֶכִילָס עמד על קברו הגבוה,
הופיע בשריונו המוזהב
ובלם את הספינות חוצות-הימים
שהמפרשים שלהן כבר נמתחו אל הרוח.
הוא צרח: "יוונים, לאן אתם מפליגים?
למה אתם נוטשים את הקבר שלי בלי שום מתנה?"

120

בצבא התעוררה מחלוקת,
שהלכה וגברה, והדעות התפצלו:
חלק אמרו "צריך לזבוח לקבר!",
חלק אמרו "לא צריך!".
אֶגְמֶמְנוֹן דיבר לטובתך, וגילה נאמנות לפילגש שלו,
לבת הנביאה שלך, קְסַנְדְּרָה.
לעומתו, המפקדים מאתונה, שני הבנים של תֶּטֶאוס,¹⁷
נשאו נאומים שונים, אבל היו תמימי-דעים

¹⁷ שני הבנים של תֶּטֶאוס: אֶגְמֶס וְדִמוֹפּוֹן, בניהם של תסאוס (מלכה האגדי הגיבור של אתונה) ופִידְרָה. אֶוִּרִיפִידֶס האתונאי מעניק לאתונאים, בצעד אנכרוניסטי, משקל רב יותר מן המיוחס להם במלחמת טְרוֹיָה.

להשקות את קברו של אָכִילֵס בדם רענן וצעיר.

הם אמרו שלא יעדיפו, לעולם לא יעדיפו

את המיטה של קֶסְנֶדְרָה

על פני החנית של אָכִילֵס.

130

נאומים להטו לכאן ולכאן,

המאזניים לא נטו לשום צד,

עד שהשועל חד הלשון,

הדמגוג החלקלק אוֹדִיסֵאוֹס

שכנע את גייסות הצבא

שמוטב להקריב חיי עבדים

מאשר לסרב למובחר ביוונים.

אם לא, אחד המתים

עוד עלול לעמוד ליד פְּרֶסְפּוֹנָה, אשתו של אל השאול,

וללחוש לה באוזן על היוונים שנטשו את טְרוֹיָה,

לספר איזה כפויי טובה הם

140

כלפי כל אלה שנפלו למען העם שלהם.

תכף הוא יבוא, אוֹדִיסֵאוֹס,

לעקור את פוליקסֶנָה מהשדיים שלך,

לשלוף לך אותה מהיד הזקנה.

אוי, לכי למקדשים, לכי למזבחות,

תכרעי לפני הברכיים של אֶגְמֶמְנוֹן,

תזעקי לאלי השמיים, לאלים מתחת לארץ !

אולי התפילות יעזרו ולא תִשְׁכְּלִי את הבת שלך.

אחרת, עוד תראי אותה

150

נופלת ונחבטת על הקבר של אָכִילֵס,

ומגרונה המקושט בתכשיטי זהב

ניתז לו הדם האפל.

מכאן ועד לתחילת המערכה הראשונה הֶקְכָה ופוליקסנה שרות.

קינות ודיאלוג לירי

הקפה

אוי איז אַיזע מספּנה אַני, מה לומר ?
במה להחיל ? באיזו קינה ?
אי, אַמללָה מרב זקנה עלובה,
מעבדות בלתי נסבלת.

160 מי יגן עלי ? איז אַיזע בית ? איזו ארץ ?
מת בעלי הזקן, מתו לי הילדים.

לאן ללכת ? לאן לפנות ? לכאן ? לשם ?
מי האל שיעזר לי ? איפה המושיע ?

[פונה אל המקלה] אוי, נשים מטרויה,
חדשות נוראות הבאתן, חדשות נוראות.
הרסתן, איך הרסתן אותי !
אין לי שמחה בחיים, לא רוצה אותם !

170 קחי אותי רגל עלובה,
קחי את הזקנה אל האהל הזה.

הקבה מדדה אל האוהל של אגממנון וקוראת לפוליקסנה.

ילדה שלי, הבת של האמא הכי מספנה בעולם,
צאי צאי מהאהל, תקשיבי לאמא.

אי, ילדה שלי, מה שמעתי,
איזו שמועה שמעתי על מה שמצפה לך.

פוליקסנה יוצאת מהאוהל.

פוליקסנה

אמא, למה את צועקת? מה קרה?
כמו צפור, שמרוב פחד חובטת בכנפיה,
פרחתי מהאהל.

הקבה

180

אוי, ילדה שלי.

פוליקסנה

למה את מדברת ככה? זה מבשר רעות.

הקבה

אוי על הנשמה שלך!

פוליקסנה

דברי! די, אל תסתירי! אני מפתחת מפתחת, אמא –
למה, מה, על מה את מיללת?

הקבה

ילדה ילדה של אמא מסכנה.

פוליקסנה

מה קרה? מה קרה?

הקבה

190

היננים החליטו לשחוט אותך על הקבר של אכילס.

פוליקסנה

מה? מה, אמא? ספרי לי, ספרי מה את יודעת!

הקבה

דברים אימים, ילדה שלי:
היננים ערכו הצבעה והחליטו להרג אותך.

פוליקסנה

אי אַמא, אײַף אַתּ סױַכֶּלֶת !

200

אַיזױ אַמללױת, אײַזױ חײַם מַסְכֵּנִים !

שױב האַל האַגײע װעזן בײַ אַסױן, בַּאב שײַן לױ מלײם.

בַּתּוֹךְ בָּכָר לֹא תִהְיֶה אַתָּה,

הַבַּת הָעֲלױבָה בָּכָר לֹא תִחַלֵּק אַתָּה

בְּזַקְנֶתְךָ הָעֲלױבָה חײַ עֲבֹדוֹת מָרִים.

תִּרְאִי אוֹתִי, אַמא, אֶת הַגּוֹרֶה הָעֲלױבָה,

שְׂתוּלְשִׁים אוֹתָהּ כְּמוֹ עֵגְלָה מִהֵדָר שְׁלֶךְ

וְעַם גֶּרוֹן קְרוּעַ שׁוֹלְחִים אוֹתָהּ לִשְׂאוֹל,

לִשְׁכַּב בֵּין הַמֵּתִים.

210

אַמא, אֲנִי בּוֹכָה עָלֶיךָ,

עָלֶיךָ הַדְּמָעוֹת וְהַקִּינּוֹת — לֹא עָלִי,

לֹא עַל הַפֶּאֶב וְהַסֶּכֶל שְׁלִי.

זְכִיתִי בְּגוֹרָל טוֹב יוֹתֵר מִחַיִּים :

אַמא, זְכִיתִי בַּמָּוֶת.

מערכה ראשונה

אודיטאוס נכנס מימין, בליווי חיילים.

מקהלה

הַקָּהָה, תראי, אודיטאוס ממהר לכאן.
הוא בא להודיע לך משהו רע.

אודיטאוס

הַקָּהָה, נדמה לי שאת יודעת
מה רוצה הצבא ומה תוצאת ההצבעה,
אבל אני אחזור על כך.

220

היוונים החליטו לזכוח את בתך פוליקסנה
על הקבר של אַכִּילֵס, ואנחנו הצטוינו
להביא אותה לשם.
הכוהן בזבח יהיה הבן של אַכִּילֵס.

הַקָּהָה, את יודעת מה לעשות:
אל תיאלצי אותנו לתלוש אותה ממך
ואל תריבי אתי.
תהיי מודעת למגבלות שלך ולזמנים הרעים:
גם בזמנים כאלה צריך לחשוב בתבונה.

הַקָּהָה

230

אי, אני עומדת לפני מאבק גדול,
מלא אנחות, רווי בדמעות.
הייתי צריכה למות בטרֹוֹיָה, למה לא נפטרתי שם?
זאוס לא הרג אותי — לא, הוא שומר עליי,
דואג שגלי האסון יישברו עליי, כל גל גדול יותר מקודמו!

אוֹדִי־סָאוּס, אִם מוֹתֵר לִשְׁפָחוֹת
לִשְׁאוּל אֲנָשִׁים חוֹפְשִׁים שְׁאוּלוֹת
שְׁאִין בָּהֶן שׁוֹם כּוֹוֹנָה לִהְכָּאִיב אוֹ לִנְשׁוֹךְ אֶת הַלֵּב,
אֶתָּה צְרִיךְ לַעֲנוֹת, וְאַנְחֵנוּ – נִקְשִׁיב.

אוֹדִי־סָאוּס

בְּבִקְשָׁה, תִּשְׁאַלִי.

הֶקְבָּה

אֶתָּה זֹכֵר שֶׁבָּאת לְרַגֵּל בְּטָרוּיָה?¹⁸

240

הַתַּחֲפֶשֶׁת לַעֲבֹד מוֹכָה, לִבְשֵׁת סִמְרֻטִּים,
וּמַהֲעִינִים שֶׁלֹךְ זֶלֶג דָּם עַל הַזֶּקֶן?

אוֹדִי־סָאוּס

כֵּן, זֶה הִיִּיתָה מְשִׁימָה לֹא קִלְהָ.

הֶקְבָּה

בְּכָל זֹאת, הֶלְנָה זִיהֶתָה אוֹתָךְ
וּגִילֶתָה אֶת זֶה רַק לִי. נִכּוֹן?

אוֹדִי־סָאוּס

אֲנִי זֹכֵר שֶׁנִּקְלַעְתִּי לִסְכָּנָה גְּדוּלָּה.

הֶקְבָּה

וּכְרַעַת בֶּרֶךְ לִפְנֵי?

הַחֲזֹקֶת בְּשִׁמְלָה שְׁלִי וְהַתַּחֲנֶנֶת שְׁאֲנִי אֲצִיל אוֹתָךְ?

אוֹדִי־סָאוּס

נִכּוֹן, עַד שֶׁהִיד נִרְדְּמָה לִי בֵּין קִפְלֵי הַשִּׁמְלָה.

¹⁸ לִרְגֵל בְּטָרוּיָה: בְּאוֹדִי־סָאוּס הַתַּחֲפֶשֶׁת לַעֲבֹד מוֹכָה. הוּא הַצְלִיף בְּגוֹפּוֹ בְּשׁוֹט וְנִכְנָס לְטָרוּיָה כְּמִרְגֵל. כְּמוֹ כֵּן מְסוּפֵר שֶׁרַק הֶלְנָה זִיהֶתָה אוֹתוֹ. הִיא, שֶׁכָּבַר הַתַּחֲרֻטָּה עַל פְּרִשִׁית הָאֲהָבִים שֶׁלָּה עִם פְּרִיס וְהַשְׁתַּוְקָה לַחֲזוֹר לְבֵיתָה בִּיּוּן, לֹא הִסְגִּירָה אוֹתוֹ, בְּתַקּוּוֹה שְׁטָרוּיָה תִּיפּוֹל. אֲוִרִי־פִידָס מוֹסִיף, לְצִרְכּוֹ, פְּרֵט מִשְׁלוֹ וּמִסְפָּר שֶׁהֶלְנָה חִשְׁפָּה אֶת זִהוּתוֹ בְּפִנֵּי הֶקְבָּה.

הַקָּה

ומה אמרת אז, כשהיית עבד שלי?

אוֹדִיטָאוּס

מילים ועוד מילים.

250

מה לא אומרים כדי להציל את העור שלך?

הַקָּה

והצלתי אותך? אפשרתי לך לצאת מטרֹוֹהָ?

אוֹדִיטָאוּס

בזכותך אני חי.

הַקָּה

אז למה אתה מחזיר לי יחס מחליא?

זכית ממני למה שזכית – אתה מודה בזה –

ובכל זאת אתה מתאמץ להרוס אותי.

אתם כולכם כפויי טובה: כל הדמגוגים כולם!¹⁹

הלוואי שלא היה לי שום קשר אתכם!

לא איכפת לכם בכלל לפגוע במקורבים שלכם,

העיקר שההמון יהיה מרוצה.

260

ומה הרעיון לגזור מוות על הילדה?

למה צריך להקריב בן-אדם במקום להקריב בן-בקר?

אם אֶקִילֶס רוצה לנקום במי שהרג אותו,

למה שירצח את הבת שלי?

הילדה הזאת לא עשתה לו שום רע.

הוא צריך לדרוש את הַלְנָה!

¹⁹ הדמגוגים כולם: אֶוֹרִיפִידֶס מנצל כל הזדמנות במחזות שלו לבקר את חוליי הדמוקרטיה בת זמנו, גם אם לפעמים הביקורת הזאת נשמעת תמוהה ביחס לחברה המונרכית או האוליגרכית הצרה, שבה פועלות הדמויות בעלילות שלו. במילה "דמגוגים" אֶוֹרִיפִידֶס (דרך דמותה של הַקָּה) מתכוון כמובן לפוליטיקאים.

היא הקורבן הנכון, היא הרגה אותו,
היא גררה אותו לטְרוּיָה.
ואם השבויה שצריכה למות
אמורה להיות היפה ביותר – אנחנו מחוץ לתחום.
הֶלֶנָה היא האישה הכי יפה בעולם,
והיא פגעה בו הרבה יותר מכולנו.

270

צֶדֶק, אוֹדִיסֵאוֹס, הצדק הוא שטר החוב שלי,
ואני דורשת שתפרע אותו.
כרעת ברך לפניי והתחננת – אתה מודה בזה –
החזקת ביד שלי ובלחי הזקנה הזאת.

הֶקְקָה נופלת לרגליו של אוֹדִיסֵאוֹס ואוחזת בידו ובזקנו כסימן לתחינה.

עכשיו תורי להחזיק בכ ככה
ולבקש גמול על החסד שעשיתי לך.
אני מתחננת, אוֹדִיסֵאוֹס,
אל תיקח לי את הבת שלי.
אל תהרגו אותה. די, כבר מתו מספיק!
הילדה הזאת היא השמחה שלי,
היא משכיחה לי את הצרות,
היא נחמה על כל מה שאיבדתי.
היא הארץ שלי, המקל, המדריך שלי.

280

אסור לחזקים לנצל את כוחם,
אסור להם לחשוב שתמיד יהיה להם מזל.
גם לי היה פעם מזל. היה, וזהו – נגמר.
יום אחד לקח ממני את כל האושר שלי.

בשם הֶזְקֵן שלך, אוֹדִיסֵאוֹס, בבקשה, רחם עלי.
לך לצבא היווני, תזהיר אותם, תגיד להם
שהאלים יתרגזו אם תהרגו את הנשים מְטְרוּיָה
שחסתם עליהן בזמן שתלשתם אותן מקרנות המזבח.

290

יש לכם ביוון חוק על רצח שתקף במידה שווה
 לאיש חופשי ולעבד. תזכיר להם את החוק.
 יש לך שם טוב אצלם – כל מה שתאמר ישכנע אותם :
 אנשים מתייחסים אחרת אל איש מכובד ואל איש לא מכובד –
 גם כשהם אומרים את אותם הדברים.

מקהלה

לאף אחד אין לב כה אטום עד שישמע את יללות הכאב,
 את האנחות הארוכות שיוצאות ממך, ולא יזיל דמעה.

אֹדִי־סָאוֹס מרחיק מעליו את הַקֶּבֶה.

אֹדִי־סָאוֹס

הַקֶּבֶה, יש לך עוד הרבה מה ללמוד !
 300 באתי עם עצה טובה אבל את, מרוב כעס, רואה בי אויב.
 אני מוכן להציל את החיים שלך,
 ואני לא מדבר באוויר – כן, בזכותך ניצלתי.
 אבל לא אתכחש למה שאמרתי לכולם :
 טְרוּיָה נכבשה – ואנחנו צריכים להקריב את הבת שלך
 לחייל מספר אחד בצבא, כי הוא דורש אותה.

את יודעת מתי מדינות מתחילות להתפרק ?
 כשמי שאמין ומשקיע לא זוכה בגמול על כך.
 גברת, בעינינו אָכִילֵס ראוי לכל הכבוד,
 310 כי הוא מת במוות הכי נעלה : הוא מת למען יוון !
 זה לא מביש – אני שואל אותך –
 שכל עוד הוא היה בחיים הענקנו לו יחס אוהב,
 אבל עכשיו, כשהוא מת, פשוט נתעלם ממנו ?
 מה יאמרו אנשים אם שוב יהיה צורך
 לכנס את הצבא, כדי לצאת למלחמה ?
 תגידי לי, נילחם או נדאג רק לעצמנו,
 אם נדע שהמתים לא זוכים לכבוד ?
 מבחינתי, אני אהיה מרוצה בחיים

גם אם לא יהיו לי הרבה אמצעים.
 אבל כשאמות – את שומעת? –
 אני רוצה שיכבדו את הקבר שלי:
 זו הכרת תודה נצחית.

חוץ מזה, אם את מדברת על רחמים,
 כדאי שתקשיבי היטב:
 יש ביוון זקנות וזקנים אומללים לא פחות ממך. לא!
 ויש אצלנו כלות ששָׁכְלוּ חתנים
 וגברים אמיצים שנפלו על חרבם
 ואת הגוויות שלהם עוטפת עכשיו
 האדמה השחורה של טְרוֹיָה.

תשלימי עם הגורל שלך!
 אם לדעתך זה טיפשי מצדנו לכבד אנשים אמיצים,
 אין לי בעיה – תקראי לנו טיפשים.
 הרי אצלכם, אצל הברברים, אין חברות אמיתית,
 אין הערכה למי שמת בגבורה. זה ההבדל בינינו!
 בגלל זה יוון פורחת, בעוד שאתם, ברברים,
 אתם אוכלים את מה שבישלתם!

מקהלה

אוי, כמה נוראה העבדות!
 להשלים עם השפלה, לחיות תחת כפייה.

הַקֶּפֶה

אי בת, כל המילים שאמרתי
 למנוע את הרצח שלך עפו סתם ברוח.
 פּוֹלִיקְסֶנָה שלי, אם יש לך יותר כוח ממני,
 אל תחסכי אותו.
 נסי לשיר כמו זמיר את כל הצלילים בתוכך,
 שהיוונים לא יהרגו אותך.
 תתחנני לפני אוֹדִיֶסֶאוס, תעוררי את החמלה שלו,

געי לו בלב – גם לו יש ילדים –
שכנעי אותו לרחם עלייך.

אודיסקאוס מטה את ראשו הצדה ומכסה את יד ימינו בגלימה שלו.

פוליקסנה

אודיסקאוס, אני רואה שאתה מסתיר
את יד ימין שלך מתחת לגלימה
ומפנה את הפנים שלך הצדה.
אתה מפחד שאני אגע לך בזקן?
שאני אתחנן על החיים שלי?
אל תדאג! אני אלך איתך.
אני אלך גם כי אין לי ברירה, וגם כי אני משתוקקת למות.
אם אסרב למות, יגידו שאני פחדנית ומאוהבת בעצמי.

ולמה לי בכלל לחיות? אבא שלי היה המלך,
הוא שלט בכל הטרופיאנים. אלה זיכרונות הילדות שלי.
גדלתי בתקווה הקסומה שאהיה כלה של מלכים,
שנסיכים יחזרו אחרי, יריבו לזכות בידי.
הייתי גבירת הטרופיאניות, נשים ובתולות התגמדו לידי,
אלה יכולתי להיות אם לא הייתי בת-תמותה.

עכשיו אני שפחה. המילה הזאת לבדה
גורמת לי לרצות למות: עד כדי כך היא זרה לאוזניים שלי!
הייתי עלולה ליפול לידיים של אדון אכזרי,
שהיה קונה אותי בכסף מלא –
אותי, את האחות של הקטור ושל נסיכים אחרים!
והיה מצווה עלי לאפות לו את הלחם,
לטאטא את הרצפה, לארוג ולטוות,
להעביר את הימים בכאב והשפלה.
והלילות, בלילות איזה עבד,
מי יודע מאיפה, היה מטנף לי את המיטה,
מיטה שמלכים חלמו עליה. לעולם לא!

אני אצא מהחיים האלה בעיניים חופשיות !

קח אותי, אוֹדִי־סָאוּס, קח וחסל אותי.
370 אין לי שום תקווה, שום אמונה שהמצב שלי ישתפר.
אימא, אל תפריעי, לא, אל תגידי כלום,
אל תעשי שום דבר. כבדי את הרצון שלי למות,
לפני שהיוונים ירמסו לי את הכבוד.
מי שלא רגיל לחיות תחת כפייה, יהיה לו מזל אם ימות:
חיים בלי כבוד הם עינוי מתמשך.

מקהלה

אצילות מעמדית היא חותמת – אי אפשר לטעות בה.
380 אבל אצילות טבעית היא דבר נעלה יותר.

הַקָּה

יפה דיברת, פּוֹלִיקְסֶנָה שלי, אבל כמה כאב ביופי הזה !

[לאוֹדִי־סָאוּס] אם אתם חייבים להודות לאֶכִּילֶס,
אם היוונים רוצים לשמור על הכבוד שלהם –
אוֹדִי־סָאוּס, אל תהרגו אותה !
קחו אותי במקומה לקבר שלו,
תדקרו אותי, אל תרחמו עליי !
אני ילדתי את פֶּרִיס, שהרג עם החץ שלו את אֶכִּילֶס.

אוֹדִי־סָאוּס

390 זקנה, הרוח של אֶכִּילֶס דרשה אותה, לא אותך.

הַקָּה

אז לפחות תהרגו אותי יחד איתה :
ככה האדמה והגווייה הצמאה
ישתו מהדם שלנו גביע כפול.

אודִיִסָאוס

די במוות של הבת שלך, למה להוסיף עליו?
הלוואי שלא היה בו צורך!

הֶקְפָּה

אני דורשת למות איתה!

אודִיִסָאוס

דורשת? לא ידעתי שיש לי אדון.

הֶקְפָּה

אני אתפתל מסביבה
כמו קיסוס שמתפתל לו מסביב לאלון.

אודִיִסָאוס

אם את רוצה לשמוע עצה חכמה, אל תעשי את זה.

הֶקְפָּה

אני לא אסכים לתת לה ללכת!

400

אודִיִסָאוס

אני לא אלך ואשאיר אותה כאן!

פּוֹלִיקְסֵנָה

אימא, די!

אודיסאוס, תהיה עדין איתה.

היא ילדה אותי, היא אימא שלי. היא לא סתם נסערת.

[לֶהֱקָפָה] מסכנה, אל תריבי עם אנשים חזקים יותר.

את רוצה שיפילו אותך לרצפה?

שיגררו אותך עליה בכוח ויפצעו את העור הזקן שלך?

רוצה שישפילו אותך כשאיזו יד גסה

תתלוש אותך ממני ? כי זה בדיוק מה שיקרה !
לא, בבקשה, זה מתחת לכבוד שלך.

אימא שלי, אימא יקרה,
תני לי במקום זה את היד המתוקה שלך,
בואי נצמיד לחי אל לחי, בפעם האחרונה.
אני לא אראה יותר לעולם את השמש,
ואת הזהב שנשפך ממנה.
אלה המילים האחרונות שלי, אימא.
אימא, אני יורדת לשאול, שם לְמַטָּה.

410

פּוֹלִיקְסָנָה וְהַקָּבָה מתחבקות.

הַקָּבָה
ואני אהיה שְׂפָחָה כאן, למעלה.

פּוֹלִיקְסָנָה
אני יורדת בלי חתן, בלי מזמור חתונה.

הַקָּבָה
את בלי חתן, אבל אני בלי בת !

פּוֹלִיקְסָנָה
שם, בשאול, אני אשכב, רחוק רחוק ממך.

הַקָּבָה
כמה אני רוצה להצטרף אלייך !

פּוֹלִיקְסָנָה
נולדתי לאב חופשי, אבל אמות שְׂפָחָה.

420

הַקָּבָה

ואני – חמישים ילדים²⁰ איבדתי.

פּוֹלִיקְסָנָה

מה למסור לַהֶקְטוֹר ולבעלך הזקן?

הַקָּבָה

תגידי להם שאני הכי מסכנה בעולם!

פּוֹלִיקְסָנָה מתרפקת על החזה של אמה.

פּוֹלִיקְסָנָה

אי, שדיים שהניקו אותי דבש.

הַקָּבָה

אי, בת, עוד לא הבשלת, וכבר בא הקוטף.

פּוֹלִיקְסָנָה

שלום אימא, שלום לקסנדרה...

הַקָּבָה

לאחרים שלום, לא לי.

פּוֹלִיקְסָנָה

... ולאחי פולידורוס שנמצא כאן, בַּתְרָקְיָה.

הַקָּבָה

אם הוא חי! אני לא מאמינה.

פּוֹלִיקְסָנָה

הוא חי, אימא, והוא יעצום את העיניים שלך

²⁰ חמישים ילדים: למען הדיוק, לַהֶקְבָּה היו תשעה-עשר ילדים "בלבר". חמישים הוא המספר הכולל של ילדי פְּרִיָאָמוֹס מכל נשותיו.

הַקָּה

עוד לפני אותו היום האסונות יאכלו אותי.

פּוֹלִיקְסָנָה

אוֹדִיסֵאוֹס, כסה את הראש שלי וקח אותי מכאן.

הלב נשבר לי מהקינות של אימא שלי.

וגם אני שוברת לה את הלב עם היללות האלה.

מרימה את ראשה.

שמש טובה, כמה נשאר לי ממך?

רק רגע אחד קצר עד שאגיע לחרב בקבר של אָכִילֵס.

אוֹדִיסֵאוֹס מכסה את הראש של פּוֹלִיקְסָנָה, והם יוצאים מימין יחד עם החיילים. הַקָּה פונה אל בתה היוצאת.

הַקָּה

אני מתעלפת, מתמוטטת. פּוֹלִיקְסָנָה, געי באימא,

תושיטי יד אלי, אל תשאירי אותי לבדי!

[אל המקלה] נשים, זה הסוף שלי!

440

הַקָּה מתמוטטת על הארץ.

הלוואי שאָראָה ככה את הַלֶּנָה מספֶּרְטָה!

העיניים "היפות" שלה חיסלו את כל טְרוֹיָה,

אכלו בלי בושה את כל האושר שלה.

הַקָּה נשארת על הבמה, שכובה על הארץ, וראשה מכוסה בשמלתה, בעוד המקלה פוצחת במזמור.²¹

²¹ המקלה שרה בליווי אָלוֹס, כלי נשיפה דו-קני, שהזכיר בצלילו את האבוב, ובליווי קִיתְרָה (= קתרוס), כלי פריטה ממשפחת הנבל. המקלה גם רקדה. כל מזמור פותח בבית הנקרא סְטְרוֹפָה (= סיבוב), ואחריו בית בשם אֲנְטִיסְטְרוֹפָה (= סיבוב לצד הנגדי). הסְטְרוֹפָה והאֲנְטִיסְטְרוֹפָה זהים בתבנית המטרית שלהם, ומרמזים מן הסתם על הכוריאוגרפיה.

מזמור מקהלה ראשון

רוח, רוח ים,
המטיסה ספינות חוצות-ימים
על פניהם התפוחות של המים,
לאן תנשפי אותי ואת צערי?
מי יקנה אותי לשפחה? איפה ביתו?
האם אגיע לנמל בדרומה של יון?
או לנמל בצפונה?
מספרים שנהר אפידנוס,
אבי המים הזכים ביותר,
משמין שם את השדות מרב נחת.

450

אולי אגיע לנמל באיים?
אגרף לי, אמללה שפמוני,
בכח משוט המבתק את המים,
לכלות את ימי בשפחה
באחד הבתים באי דלוס:
שם התמר הראשון²² ועץ הדפנה
הושיטו את ענפיהם הקדושים
ללטו שפרעה ללדת,
מתנה לכבוד לדת ילדיה –
ארטמים ואפולון.
האם אהלל עם בנות דלוס
את סרט השער המזהב של ארטמים
ואת קשת הציד שלה?

460

אולי אגיע לאתונה, ארץ האלה אתנה?
שם על גלימתה הכתומה

²² התומר הראשון – באודיסיאה (ו, 167) משתאה אודיסאוס על "סנסן של תומר" שראה ליד מקדש אפולון, "יען כי חוטר כמוהו לא יצא מגזע בארץ" (בתרגום טשרניחובסקי). התומר אינו אופייני ליוון.

אַרְקָם לִי בְּאַצְבַּע זְרִיזָה,
 בְּחוּטֵי אֲרָגְמָן וּתְכֵלֶת,
 אֶת הַסּוּסוֹת הָרְתוּמוֹת לְמַרְפְּכָתָהּ הַיְפָה,
 אוֹ אֶת גִּזַּע הַטִּיטָנִים שְׂזָאוּס בֶּן קְרוֹנוֹס
 הַרְדִּים עִם בְּרָקָיו הָרוֹשְׁפִים.²³

אוֹי עַל יְלָדֵינוּ!
 אוֹי עַל אֲבוֹתֵינוּ!
 אוֹי עַל מוֹלְדֵתֵנוּ,
 שֶׁהִפְכָּה לְתַלִּי-תְרָבוֹת עֲשָׂנִים –
 קִנְיָן לְכִידוֹן הַיָּנִי!
 וְאַנִּי, אוֹי עַל הַחַיִּים שְׁלִי!

בְּאַרְץ נִכְרִיָּה יִקְרָאוּ לִי שִׁפְחָה,
 אֲחִלְיָף אֶת אִסְיָה שְׁלִי בְּאִירוּפָּה:
 חֲדָר הַכְּלִילוֹת שֶׁל הַמָּוֶת.

²³ בבית השיר הזה שואלות השבויות את עצמן האם הן תיקח חלק בטוויית הגלימה הקדושה של האלה אֶתְנָה, שבה נטוו כרגיל תמונות מתוך קרבות האלים בטיטנים. את הגלימה הכינו צעירות אתונאיות נבחרות (וֶאֱוִרִיפִידֶס, בסחף פואטי, "שוכח" כאן את העובדה שהדוברות הן שבויות) לכבוד הפְּנֶאָתֵנִיָּא – חגיגה שנתית גדולה לכבוד האלה אֶתְנָה. אחת לארבע שנים נחוגה ברוב טקס והדר הפְּנֶאָתֵנִיָּא הגדולה. החגיגה הגיעה לשיאה בתהלוכה לאקרופוליס, שבו שכן פסלה של האלה העשוי מעץ זית, ובהלבשת הפסל בגלימה הקדושה.

מערכה שנייה

טְלִיפִיוֹס נכנס מימין.

טְלִיפִיוֹס

נשים טְרוֹיאָנוֹת, איפה הַקָּפָה,
מי שהייתה מלכת טְרוֹיָה ?

מקהלה

הנה היא לפניך, טְלִיפִיוֹס,
שוכבת עם הגב על הארץ,
קבורה כולה תחת בגדים.

טְלִיפִיוֹס מביט בה בזעזוע ומניף ידיים לשמיים.

טְלִיפִיוֹס

זָאוֹס, אין לי מילים !

מה יש לומר על מראה כזה, זָאוֹס ?

שאתה מסתכל מלמעלה על בני-האדם ?

490 אולי אנחנו סתם חושבים ככה ואין באמת שום אלים ?

אולי מי שבעצם שולט בעולם זו רק המקריות ?

הנה מלכת הַטְרוֹיאָנִים, אדוני הזהב כמו מים !

הנה אשתו של פְּרִיאַמוֹס, שבורך בשפע עצום !

ועכשיו, כל המדינה שלה נחרבה במלחמה,

והיא שְׁפָחָה, זקנה, ערירית, שוכבת על הארץ

והראש האומלל שלה מכוסה אדמה.

אי, נורא ! אני זקן, נכון,

והימים שנשארו לי יקרים לי מאוד,

ובכל זאת, אני מעדיף למות

ולא לסבול חרפה כזאת !

קומי, מסכנה, תתרוממי,

תזקפי את הראש הלבן שלך.

הַקָּה

מי זה? תן לי לשכב.

תהיה מי שתהיה, אל תפריע לי לסבול.

טְלִיתִיּוֹס

אני טְלִיתִיּוֹס, גבירה, השליח של הצבא היווני.

אֶגְמָנוֹן שלח אותי.

הַקָּה מסירה בזריזות את הבגדים מעל פניה, ומתרוממת.

הַקָּה

הו איש יקר, היוונים החליטו לשחוט גם אותי?

באת להודיע לי את המילים המתוקות האלה?

בוא נזדרז! אחר כך, זקן!

טְלִיתִיּוֹס

גבירה, הבת שלך מתה.

באתי לקחת אותך כדי שתקברי אותה.

מפקדי הצבא היווני שלחו אותי אליך.

510

הַקָּה

אי, מה אמרת? לא באת לקחת אותי למות?

באת רק להוסיף עוד כאב?

אח, פּוֹלִיקְסֵנָה, את מתה, קרעו אותך מאימא שלך,

ועוד בת איבדתי איתך!

תגיד לי, איך חיסלתם אותה – בכבוד?

או בפראות – כמו שהורגים אויב?

סֵפֶר לי, זקן, ספר,

גם אם אני לא אוהב את מה שתאמר.

טְלִיתִיּוֹס

פעמיים את רוצה שאני אבכה :

קודם בכיתי על הבת שלך, כשמתה על הקבר,
ועכשיו אני אבכה כשאתאר את זה.

520

גברתי, הצבא היווני, בנוכחות מלאה,

הגיע לטקס ועמד מול הקבר.

הבן של אַכִּילֵס החזיק ביד של בתך
והוביל אותה, בצעד אטי, מהמחנה עד לקבר,
שם הוא הניח אותה. אני עמדתי לידו.

חיילים צעירים מובחרים ליוו אותם מסביב,
והיו מוכנים לרסן כל עווית מצד הבת שלך.

הבן של אַכִּילֵס החזיק בידי גביע מלא עד גדותיו,
עשוי זהב טהור, הרים אותו לכבוד אביו המנוח,
וסימן לי להשליט דממה בשורות הצבא היווני.

530

"שקט, יוונים!" שאגתי, "אני מבקש שקט מכל הצבא.
שקט! הס! דממה!" ההמון עמד בלי לזוז.
והבן של אַכִּילֵס אמר:

"אבא, קבל את הנסך הזה, שמפייס את המתים
וקורא להם לעלות לארצות החיים.
בוא, שתה את הדם השחור, הבתולי,
שהצבא ואני משקים בו אותך.

בוא לקראתנו: תן לנו להרים עוגן הביתה!

540

תן שנזכה בחזרה שקטה מְטְרוֹיָה,
ושכולנו נשוב למולדת!"

ככה הוא אמר, וכל הצבא התפלל אתו.
והוא אחז בידית של החרב המוזהבת,
שלף אותה מהנדן וסימן לחיילים
להחזיק את הצעירה בכוח.
כשהבחינה בסימן, אמרה:
"יוונים, נכון, כבשתם את הארץ שלי,
אבל אני אלך למות מרצוני החופשי.

אל תגעו בגוף שלי !
 אני אושיט לכם בשמחה את הגרון.
 בשם האלים, אל תחזיקו אותי,
 תנו לי למות חופשייה ! אני נסיכה,
 אני מפחדת שהמתים יקראו לי שפחה.”

הצבא הסכים בשאגות
 והמלך אַגְמֶמְנוֹן פקד על הצעירים:
 “חיילים, תעזבו אותה !”
 כששמעו את הפקודה מהמפקד העליון,
 שחררו אותה מייד.

תכף היא קרעה את השמלה שלה
 מהצווארון עד המותניים, בגובה הטבור,
 חשפה שדיים יפים כמו פסל של אֵלֶה,
 הניחה ברך על הארץ ואמרה באומץ:
 “איש צעיר, אם אתה רוצה להנחית את החרב
 על החזה שלי – קדימה !
 ואם על הגרון – הנה, הוא מוכן !”

הצעיר זז מצד לצד, בהיסוס,
 התנדנד בין רחמים לחובה,
 ואז, בתנופה, ביתר את הגרון שלה.
 הדם ניתז לו סילונים-סילונים.

אפילו כשמתה, היא דאגה ליפול לארץ בצורה מכובדת,
 והסתירה את מה שצריך להסתיר מעיניים של גברים.

כשהנשמה שלה עפה מהגרון השחוט,
 כמה חיילים פיזרו עלים על הגופה,
 אחרים הביאו קורות מעץ אורן,
 וביחד הם בנו לכבודה מוקד לשרוף את הגופה.
 מי שלא עשה שום דבר שמע האשמות כאלה:
 “אתה עומד לך בידיים ריקות, מנוול ?”

אין לך בגד או תכשיט לבחורה הצעירה?
לך, תן מתנה ללב אמיץ ולנפש אצילה!"

הַקָּפָה, ככה מתה הבת שלך.
הילדים שלך הפכו אותך לאישה הכי מאושרת בעולם,
וגם לאישה הכי אומללה.

מקהלה

אסון איום רקחו האלים לילדים של פְּרִיָאָמוֹס,
אסון איום רקחו למדינה שלי ולי.

הַקָּפָה

אי, בת, כל-כך הרבה אסונות, במה להתרכז?
אם אני מנסה להתמודד עם אחד,
אסון שני דוחף מייד את הפרצוף שלו
ואז מגיע השלישי, הרביעי, החמישי...
אי, איך אפשר למחוק מהראש
את כל מה שקרה לך? איך אפשר לא לכאוב?
אבל האצילות שגילית מקהה את הכאב.

כמה מוזר! אדמת בור שזוכה
בשמש וגשמי ברכה מניבה דגן בשפע,
בעוד שאדמה פורייה, שלא זוכה לכך, מניבה יכול עלוב.
אבל אצל בני האדם, אצלם הכול קבוע:
הרשע תמיד רשע, והטוב תמיד הוא טוב –
שום אסון לא משחית את האופי שלו.

מה חשוב יותר: הורים או חינוך?
הורים, אין ספק. אבל חינוך טוב מקנה דרך ארץ –
וזה קנה-מידה חשוב להכיר את הרע.²⁴

²⁴ כמה מוזר... להכיר את הרע: כל הפסקה הזאת, העוסקת ביחס בין תורשה לסביבה, נראית תמוהה: הבת נרצחה והאם פוצחת פתאום בהתפלספות. אבל התיאטרון היווני – בוודאי אצל מחברי הקומדיות, ופעמים רבות גם אצל אֵוִיפִידֶס –

אָה, זו סתם פטפטת !
השכל שלי יורה לו חיצים מיותרים.

[לטִיפִיּוֹס] לך, תגיד ליוונים לא לגעת בכת שלי.
תגיד להם להרחיק ממנה את כל החיילים.
כשהצבא ענק – החיילים מתפרעים,
ולשתלט על מלחים מופקרים
זה דבר קשה יותר מלהשתלט על שריפה אדירה:
אצל אלה איש רע הוא מי שלא עושה רע.

טִיפִיּוֹס יוצא מימין. הֶקְכָּה פונה לשפָּחָה.

קחי כד, מלאי אותו במי-ים ותחזרי.
אני רוצה להעניק לכת שלי את הטבילה האחרונה.

השפָּחָה יוצאת משמאל.

אוי פּוֹלִיקְסָנָה שלי.
אני רוצה לרחוץ אותה, להכין לה קבורה ראויה.
אבל איך ? אין לי כלום. אני לא יכולה.
מה לעשות, הֶקְכָּה ? לאסוף !
לקבץ תכשיטים מהשבויות
שחולקות אתי את האוהל הזה. אולי במקרה אחת מהן
הגניבה משהו מהבית בְּטְרוּיָה בלי שהיוונים ירגישו.

הֶקְכָּה מבחינה לפתע, שוב, בחורבות העשנות של טְרוּיָה.

אוי ארמון מפואר, איך היית פעם נוצץ ממזל !
אוי פְּרִיאָמוֹס, מלך עשיר בזהב, עשיר בילדים,
ואני, אימא שלהם – איך הפכנו לאבק !
איך הכול התפרק לנו !

היה במה מצוינת להבעת הדעות שעל סדר היום האינטלקטואלי והחברתי (אחרי הכול, בהצגות נכחו קרוב ל-15,000 צופים מכל שדרות החברה, כולל כל האליטה האינטלקטואלית והפוליטית).

מה הטעם להתפאר בנכסים
או במעמד מכובד בציבור ?
כל אלה הבלים, טיפשות, תעתועי הדמיון !
האדם הכי מאושר הוא מי שעובר את היום בלי צרות.

הַקֶּכֶה נכנסת לאוהל.

מזמור מקהלה שני

630

נגזר עלי אסון, נגזר עלי אבל,
ביום, ברגע, שבו פָּרִיס
פָּרַת ממוֹרְדוֹת הַר אֵידָה, בְּטְרוּיָה,
אֶת עֲצֵי הָאוֹרֶן,
כְּדִי לִבְנוֹת אֶת הַסְּפִינָה
שִׁשָּׁטָה עַל גִּבְעוֹת הַמַּיִם
אֶל הַמִּיטָה שֶׁל הֶלֶנָּה:
הָאִשָּׁה הַיָּפָה בְּיוֹתֵר
שָׂרָאוּ קַרְנֵי הַשֶּׁמֶשׁ.

640

וְנִעוֹת צְרוֹת עֲלִינוּ,
וְהַקְשׁוֹת בְּזִנְעוֹת – כְּפִיָּה וְשַׁעֲבוֹד.
אֶסוֹן כּוֹלֵל בָּא עַל טְרוּיָה
בְּגִלָּל טַפְשׁוֹתָיו שֶׁל יָחִיד:
רוּעָה²⁵ שָׁם בְּהַר אֵידָה
שִׁפְט בַּמְרִיבָה בֵּין שְׁלוֹשׁ הָאֱלוֹת.

650

מִלְחָמָה וְשִׁחִיטָה וְהַבִּית הַהָרוֹס שְׁלִי –
אֵלֶּה תּוֹצְאוֹת הַמֶּשֶׁפֶּט.
אֲבָל גַּם בְּסַפְרִיטָה בּוֹכָה נַעֲרָה,
יוֹשֶׁבֶת בְּבִיתָהּ וְדוֹמֵעַת,
וְאִם חִילִים שָׁמְתוּ בְּקֶרֶב
חוֹבֶטֶת בְּרֹאשָׁהּ הָאֶפֶר,
קוֹרַעַת בְּצַפְרָנֶיהָ אֶת שְׁתֵּי לְחֵייהָ,
אֶת שְׁתֵּי לְחֵייהָ קוֹרַעַת.

²⁵ רוּעָה: הכוונה לפָּרִיס, שרעה בנעוריו את עדרי אביו בהר אֵידָה, הסמוך לטְרוּיָה. מסופר ששלוש האלות, הֶרָה, אֶתֶנָּה ואֶפְרוֹדִיטָה, ביקשו מפָּרִיס לשפוט מי היפה ביניהן. הוא בחר באֶפְרוֹדִיטָה, מפני שהבטיחה לו את הֶלֶנָּה, האישה היפה בעולם. הבחירה שלו המיטה על טְרוּיָה ועליו את זעמן של שתי האלות האחרות.

מערכה שלישית

השפחה נכנסת בבהילות משמאל.

שפחה

נשים, איפה הקפה?

איפה המסכנה שתנצח כל אחד

בתחרות מי הכי אומללה בעולם?

אף אחד לא ייקח ממנה את התואר הזה.

660

מקהלה

מה קרה? למה את מצקצקת וצועקת?

הבשורות הרעות לא יפסיקו אף פעם?

שתי נשים טרויאניות נכנסות משמאל, נושאות גופה מכוסה.

שפחה

[מצביעה על הגופה] אני מביאה להקפה את הצער הזה.

לא קל לומר מילים יפות ברגעים כאלה.

הקפה יוצאת מהאולה.

מקהלה

הנה, היא יוצאת מהאולה.

בדיוק בזמן לשמוע אותך.

שפחה

אי מסכנה, מסכנה יותר מכל מה שאפשר לתאר!

אוי גבירה, את מחוסלת!

את עוד נושמת, אבל את כבר מתה.

אין לך בית, אין לך בעל, אין לך מדינה –

את הרוסה לגמרי.

הַקָּה

את לא מחדשת לי כלום.

הַקָּה מבחינה בגופה.

למה הבאת את הגופה של פּוֹלִיקְסָנָה ?
אמרו שכל היוונים עסוקים בקבורה שלה.

שְׁפָחָה

[הצדה למקהלה] היא לא יודעת שום דבר.
בוכה לה על פּוֹלִיקְסָנָה. אין לה מושג על האסון החדש.

הַקָּה

אֵי, לא הבאת את הבת הנביאה שלי,
זאת לא קְסַנְדְרָה, נכון ?

שְׁפָחָה

את בוכה על מי שחיה.
על האיש המת הזה עוד לא התאבלת.

היא מסירה את הכיסוי מעל הגופה.

בואי, תסתכלי על הגופה החשופה,
תראי מֶשֶׁהוּ שלא ציפית לו.

הַקָּה

אוי, זה הבן שלי ! פּוֹלִידוֹרוֹס מת !
הבן שהאיש מְתַרְקֶינָה אירח בבית שלו.
זה הסוף שלי, אין עוד הַקָּה.

[שרה] אוי בֶּן שְׁלִי, בְּנִי !

אֲנִי פּוֹצְחַת בְּשִׁיר מְשֻׁנָּע.

רק עֲכָשִׁיו אֲנִי מְבִינָה

אִיזוֹ זְרָעָה נִפְחַ בִּי הַשָּׂד.

שפחה

מסכנה, את באמת מבינה שהבן שלך מת?

הקפה

[שרה]

לא ייאמן, לא ייאמן!

מראה מתריד מתריד!

אסון אחרי אסון,

אין יום בלי אנהות, בלי דמעות.

690

מקהלה

איזה סבל אנחנו עוברות, איזה סבל נורא!

הקפה

[שרה] אוי בן, בן של אימא גמורה —

איך נהרגת, למה,

בגלל מי אתה שוכב כאן מת?

שפחה

אני לא יודעת. מצאתי אותו על החוף.

הקפה

[שרה] השליכו אותו לים,

או שחבר הפילה אותו על החול?

700

משרתת

הגלים שטפו אותו לחוף.

הקפה

[שרה] אי, עכשיו אני מבינה מה ראיתי בלילה:

חלום שחור-כנפים שעופף מעלי,

חלום עליך, בן, על כך שאתה מת כבר.

מקהלה

מי הרג אותו? החלום גילה לך את זה?

הקפה

710

[שרה] המארח שלו, מלך תרקה -

לשם בעלי הזקן שלח אותו בסתר.

מקהלה

אוי, למה את מתכוונת? הוא הרג אותו בגלל הזהב?

הקפה

[שרה] אין מילים, אין לזה שם, חטא בלתי נסבל!

איפה הכנסת האורחים? אתה הארוור באדם!

איך רששת את בשרו, איך בטששת בחרב

720

אבר אחר אבר של בני, אי, לא רחמתי עליו.

מקהלה

מסכנה, אחד האלים החליט לענות אותך עד העצם.

אגממנון נכנס מימין, בליווי חיילים.

הנה הארון שלך אגממנון. יקירות, מעכשיו יד לפה.

אגממנון

הקפה, למה את מתעכבת לקבור את הבת שלך?

טלתיביוס מסר לי שביקשת שאף יווני לא יגע בילדה.

730

הבקשה מקובלת עלינו. אני לא מבין, למה את מחכה?

באתי לקחת אותך. הכול ערוך ומוכן שם

על הצד הטוב ביותר, אם יש משהו טוב בעסק הזה.

הוא רואה את הגופה של פולידורוס.

מה זה ? מה הגווייה שם, ליד האוהל ?

של איזה איש מְטְרוּקָה ?

לפי הבגדים שלו הוא לא יווני.

הַקֶּבֶה מפנה את גבה אל אֶגְמֶמְנוֹן.

הַקֶּבֶה

מסכנה ! כן, הַקֶּבֶה, אני מדברת אלייך.

מה לעשות ? להתחנן לפני אֶגְמֶמְנוֹן, או לנשוך שפתיים ?

אֶגְמֶמְנוֹן

למה את מפנה אלי את הגב ובוכה ?

למה את לא אומרת לי מה קרה ? מי זה ?

740

הַקֶּבֶה

אבל אם הוא יחשוב שאני שִׁפְחָה ואויבת ויסלק אותי,

אני אוסיף כאב על צער.

אֶגְמֶמְנוֹן

תראי, אני לא נביא. אם לא תגידי לי,

לא אוכל לדעת מה מסתובב לך בראש.

הַקֶּבֶה

אולי אני טועה ואין לו כוונות רעות ?

אֶגְמֶמְנוֹן

טוב, אם את לא רוצה שאדע, זה בסדר גמור.

לא מעניין אותי לשמוע.

הַקֶּבֶה

אבל בלי העזרה שלו איך אצליח לנקום

במי שפגע בילדים שלי ? אין טעם להתלבט, צריך להעזר !

750

היא מסתובבת לעברו של אַגְמָנון ונופלת לרגליו בתחינה.

אַגְמָנון, בשם הברכיים שלך,
בשם כל מה שיקר לך, אני מתחננת, עזור לי.

אַגְמָנון

מה את מבקשת? לצאת לחופשי? אין שום בעיה.

הַקָּה

לא, לא לצאת לחופשי. אם אנקום במי שפגע בי,
אני מוכנה להיות שפחה כל החיים שלי.

אַגְמָנון

איזו עזרה את מבקשת ממני?

הַקָּה

לא מהסוג שאתה מדמיין.
רואה את האיש הזה, שאני בוכה עליו?

760

אַגְמָנון

אני רואה. למה את חותרת?

הַקָּה

אני האימא שלו.

אַגְמָנון

מסכנה! מי זה? מי מהילדים שלך?

הַקָּה

לא מהילדים שמתו בטְרוּיָה.

אַנְמֶנּוֹן

מה, היה לך עוד ילד חוץ מהם?

הַקָּה

כן, ואתה רואה מה יצא לי מזה.

אַנְמֶנּוֹן

ואיפה הוא היה כשטְרוּיָה נפלה?

הַקָּה

אבא שלו הבריח אותו ממנה. הוא פחד עליו.

אַנְמֶנּוֹן

רק אותו הוא הבריח? לאן?

הַקָּה

לכאן, לְתִרְקִיָּה.

770

אַנְמֶנּוֹן

לשליט המקומי, פּוֹלִימְסְטוֹר?

הַקָּה

כן, והוא שלח עם הבן זהב קטלני.

אַנְמֶנּוֹן

מי הרג אותו? איך זה קרה?

הַקָּה

מי אם לא המלך הַתְּרִקִי, המארח "הנפלא" שלו?

אַנְמֶנּוֹן

חלאה! בגלל הזהב?

הַקְּבָה

בדיוק ! מייד כשנודע לו שניצחתם אותו.

אֶגְמָנוֹן

איפה מצאת אותו ? מי הביא אותו לכאן ?

הַקְּבָה

האישה הזאת, היא מצאה אותו בחוץ.

אֶגְמָנוֹן

היא יצאה לחפש אותו, או זה היה במקרה ?

הַקְּבָה

היא הלכה להביא מים כדי לרחוץ את פוליקסנה.

780

אֶגְמָנוֹן

נראָה שהוא הרג אותו והשליך אותו לים.

הַקְּבָה

כן, הוא שחט אותו, ואחר-כך זרק אותו למים.

אֶגְמָנוֹן

אישה מסכנה ! כמה את סובלת.

הַקְּבָה

אני גמורה, אֶגְמָנוֹן. עברתי כבר את כל הזוועות.

אֶגְמָנוֹן

נורא ! אף אחת בעולם לא סבלה כמוך.

הַקְּבָה

אף אחת ! אף אחת !

גם לא אלת המזל הארור בכבודה ובעצמה.

אָגְמָנוֹן, אני רוצה שתשמע למה אני כורעת מולך.
 אם אתה חושב שהסבל שלי מוצדק,
 ואם נראָה לך שהאלים מסכימים
 ליחס הנורא שקיבלתי, אני אשלים איתו.
 אבל אם לא, אָגְמָנוֹן, אני מבקשת שתנקום
 במלך הַתְּרָקִי שלא פחד מהאלים
 בשאול ובשמיים וביצע פשע שאין עליו מחילה.

790

האיש הזה נהג להתארח אצלנו, לאכול איתנו.
 הוא היה חבר שלנו, החבר הכי מכובד.
 הדלת שלנו הייתה פתוחה לפניו.
 ובכל זאת, בקור-רוח, הוא רצח את הבן שלי.
 ונניח שהיה לו מניע לרצח, למה לזרוק את הילד לים
 ולא לתת לו קבר ראוי ?

נכון, אני חלשה ושפָּחָה,
 אבל יש סדר טבעי בעולם, וכולם כפופים אליו.
 בזכות הסדר הזה אנחנו מאמינים באלים,
 ומבחינים בין טוב לרע.
 הסדר הזה מופקד בידיים שלך.
 אם הוא ייהרס, אָגְמָנוֹן,
 אם מי שהורגים את האורחים שלהם
 או מעזים לשדוד את מקדשי האלים
 לא ייענשו על כך, זה הסוף בעולם לסדר וצדק.

800

אם אתה חושב שפשעים כאלה הם בושה,
 כבד אותי. רחם עלי. תפוס מרחק, כמו צייר,
 ותסתכל על הבד העלוב של חיי:
 פעם הייתי מלכה, היום אני השפחה שלך;
 פעם היו לי ילדים, היום אני זקנה ערירית,
 בלי מדינה, בודדה, האישה הכי מסכנה בעולם.

810

אָנְמָנוֹן מנסה להסתובב ולהיחלץ מאחיזתה של הַקָּבָה.

אי, לאן אתה הולך?

נראָה שלא אצליח להשיג שום דבר.

למה אנחנו מתאמצים ללמוד כל נושא,

אבל לא את אומנות השכנוע?²⁶

בעזרתה אפשר להשיג כל דבר.

לצערי, לא למדתי אותה.

בנוסף לזה, המצב שלי לא בדיוק לטובתי:

הילדים שלי מתים, אני מחוסלת,

שבויה שתכף תהפוך לשפחה,

והמדינה שלי, תראה – החורבות שלה עוד מעשנות.

אולי אין טעם להזכיר כאן את אַפְרוֹדִיטָה,

בכל זאת... אנסה.

הבת שלי, קְסֶנְדְרָה, שוכבת לצדך על המיטה שלך.

מלך, כמה אתה מעריך את לילות האהבה איתה?

מה הבת שלי תקבל בזכות החיבוקים החמים במיטה?

ומה אני אקבל? מה מענג יותר מהלילה וקסמי האהבה?

אז תקשיב: אתה רואה את המת הזה?

לעזור לו זה לעזור לגיסך.

עוד דבר אחד וזהו. הלוואי שאיזה אל

או דִיֶּדְלוֹס,²⁷ האומן הגאון,

היו נוטעים יכולת דיבור באצבעות, בשיער,

בידיים וברגליים שלי, כך שכולם ביחד

היו נצמדים לברכיים שלך, בוכים, מתחננים, מפצירים:

²⁶ **אומנות השכנוע**: אֵפֶרֶדִּיטֵס שם בפי הַקָּבָה המיתית טיעון המתייחס לתקופתו, המחצית השנייה של המאה החמישית לפני הספירה (כלומר, קרוב ל-800 שנה אחרי מלחמת טרויה). הכוונה במילים "אומנות השכנוע" היא לרטוריקה, אחד המקצועות שלימדו הסופיסטים (מורים להשכלה גבוהה) באתונה וברחבי העולם היווני. אנכרוניזמים דומים פזורים לאורך כל המחזה (ראו, למשל, שורות 254-257, 466-474, 488-491, 592-602, ועוד).

²⁷ **דִיֶּדְלוֹס**: אומן וממציא אגדי. בין השאר, תכנן וייצר כנפיים לו ולאִיקֶרוֹס בנו. היה ידוע גם כיוצרם של פסלים המסוגלים לנוע בכוחות עצמם.

”אדון, המגדלור של יוון, בבקשה, תקשיב לנו!
גם אם אנחנו לא שווים שום דבר, עזור לנו לנקום בנבל!”

מי שיש לו לב אציל חייב לשרת את הצדק
ולרדוף את הרשעים תמיד, בכל מקום.

מקהלה

מדהים איך הכול זורם בחיים לפי האילוצים:
אויב הופך לאוהב ובעל ברית נאמן לשונא.

אֶגְמוֹנוֹן

850 כואב לי עלייך, הֶקְפָּה, כואב לי על הבן שלך,
על היד שמתחננת אלי. למען האלים ובשם הצדק
אני רוצה שהמארח השפל יבוא על עונשו החמור!

אבל זה רק, ואני מדגיש, רק אם תהיה אפשרות
שתקבלי את מה שאת מבקשת בלי שהצבא יחשוד
שאני זומם את חיסול מלך תְּרִקְיָה למען קְסִנְדֵּרָה בתך.
תביני מה עובר לי בראש: הצבא רואה במלך בן-ברית,
אבל במת כאן הוא רואה אויב. אם הבן הזה יקר לך,
860 זה עניין שלך, הצבא מרגיש אחרת.
שימי את עצמך במקומי ותביני.
תאמיני לי, הֶקְפָּה, אני מוכן לתת כתף ולעזור לך מייד,
אבל אם היוונים יתחילו לעשות רעש,
תצטרכי להתמודד עם זה לבד.

הֶקְפָּה

טפו, אין אף אדם חופשי! או שהוא עבד לכסף
או עבד למזל, או שהעם או החוקים
מונעים ממנו לעשות את מה שהוא רוצה.

אֶגְמוֹנוֹן, אני רואה שהעם מפחיד אותך.
אתה מתחשב בו מדי. אני אפטור אותך מהפחד הזה.

אם אתכנן נקמה ברוצח, אני מבקשת רק דבר אחד:
 שתהיה שותף שקט. אל תיקח בזה חלק פעיל.
 ואם היוונים יצרחו או יבואו לעזור לתְּרָקִי
 אחרי שיקרה לו מה שיקרה,
 תִּפֶּה עלי, אל תראה שזה בשבילי.
 לגבי השאר, אל תדאג, יהיה בסדר.

אַגְמֶמְנוֹן

איך בדיוק, הֶקְכָּה ? מה תעשי ?
 תתפסי חרב ביד הזקנה שלך ותהרגי את הברברי ?
 תרעילי אותו ? ומי יעזור לך ? מי ישתף אתך פעולה ?

הֶקְכָּה

באוהלים האלה נמצאות הרבה נשים מְטֹרָיָה.

אַגְמֶמְנוֹן

את מתכוונת לשבויות ?

הֶקְכָּה

בעזרתן אני אנקום ברוצח.

אַגְמֶמְנוֹן

איך נשים יוכלו לנצח גברים ?

הֶקְכָּה

כמות היא כוח, אַגְמֶמְנוֹן.
 וכמות עם ערמומיות היא מתכון לניצחון.

אַגְמֶמְנוֹן

נכון, אבל אני לא סומך על הכוח של נשים.

הַקָּבָה

למה? לא נשים הרגו את הבנים של אֵיגִיפְטוֹס?²⁸

לא הן שרוקנו את לְמָנוֹס²⁹ מכל הזכרים?

אבל די, מספיק לדבר. אני מבקשת,

תן לאישה הזאת לעבור דרך המחנה הצבאי.

אֶגְמָמֶנוֹן מהנהן בהסכמה.

890

[לשפֹּתָה] גשי למלך הַתְּרָקִי ותגידי לו:

”הַקָּבָה, המלכה לשעבר של טְרוֹיָה,

מזמינה אותך לשיחה דחופה.

גם את הילדים שלך – חשוב שגם הם יבואו.”

השפֹּתָה יוצאת מימין, מלווה באחד מחייליו של אֶגְמָמֶנוֹן.

בינתיים, אֶגְמָמֶנוֹן, עכב בבקשה את הקבורה של פּוֹלִיקְסֶנָה,

עד שהאח והאחות – אֵי, איך כואב לי בלב! –

יירפּוּ בלהבה אחת וייקברו להם ביחד.

אֶגְמָמֶנוֹן

בסדר, הַקָּבָה. יש לך מזל.

כי אם הצבא היה יכול להפליג, לא הייתי מאשר לך את זה.

900

אבל אין שום רוח עכשיו והצבא נאלץ לחכות

ולהתייבש מול הים האילם.

אָה, הַקָּבָה, הלוואי שהכול יסתדר.

כל אחד מקווה שהרע ייענש ושהטוב יצליח.

אֶגְמָמֶנוֹן והחיילים יוצאים מימין. הַקָּבָה נשארת על הבמה עם הגופה של פּוֹלִידוֹרוֹס. היא מכסה שוב את הגופה.

²⁸ **הבנים של אֵיגִיפְטוֹס**: חמישים בנותיו של הנסיך המצרי דְּנָאוֹס אולצו להתחתן, בניגוד לרצון אביהן, עם חמישים בני אחיו, אֵיגִיפְטוֹס. כולן, חוץ מאחת, צייתו למצוותו ורצחו בליל נישואיהן את חתניהן.

²⁹ **לְמָנוֹס**: אֶפְרוֹדִיטָה הענישה את כל נשות האי לְמָנוֹס בריח רע, מפני שהן זנחו את הפולחן לכבודה. בעליהן, שלא יכלו לסבול את ריחן הרע, ייבאו פילגשות תְּרָקִיּוֹת, והנשים, כנקמה, הרגו את כולם, חוץ מאחת שחסה על אביה.

מזמור מקהלה שלישי

910

הו טְרוּיָה, מוֹלֶדֶת שְׁלִי,
אֶף אֶחָד כָּבֹר לֹא יִזְכּוֹר
שְׁהִיִּית מְדִינָה חוֹפֵשִׁיָּה.
עֲנֵן יְיָנִים כֹּה אֶפֶל
כִּיסָּה אוֹתָךְ מִכָּל עֶבֶר,
כִּזְז אוֹתָךְ בַּחֲרֹב, בַּחֲרֹב.
זִיפִי מִגְדָּלֶיךָ גִּלְחֹו
וְהִכְתַּמְתָּ בַּעֲשֵׁן הַתְּבוּסָה.
מִסְכְּנָה, כָּבֹר לֹא אֵלֶיךָ יוֹתֵר
בְּרַחוּבוֹת שְׁלֶךְ.

920

בַּחֲצוֹת הַלַּיִל בָּא סוּפִי:
אֲרוּחַת הָעָרֵב נִגְמְרָה
וְעַל עֵינֵי הַתְּמַתְחָה לָהּ
הַשָּׁנָה הַמְּתוּקָה.
אַחֲרֵי הַשִּׁירִים,
אַחֲרֵי שְׁהִקְרִיב אֶת הַזִּבְחִים
הַמְּמַרְיָצִים לְקוֹם, לְרָקֵד,
שָׁכַב בַּעֲלֵי בַּחֲדָר הַשָּׁנָה,
כִּידוֹנוֹ מוֹנַח עַל כָּנוֹ,
וְעֵינָיו כָּבֹר לֹא דְרוֹכוֹת עוֹד
לְצִי הַיּוֹנִי הָעֶצוֹם
שֶׁנֶּחֱת, חֲרִישִׁית,
עַל חוֹפִיָּה שֶׁל טְרוּיָה.

סִדְרָתִי אֶת שְׁעָרֵי,
אֶסְפָּתִי אוֹתוֹ בְּרִשָּׁת
מוֹל מְצוּלוֹת הַמְּרָאָה
וְהִתְכוּנְנָתִי לְשָׁכַב בַּמִּטָּה,
בֵּין הַסְּדִינָיִם הַמְּזַמְיָנִים. פְּתָאוֹם,
זִנְקָה הַמוֹלָה מִהָעִיר,

930

פְּקוּדוֹת שְׁעֵטוֹ בְּרַחוּבוֹת:
"הוּ בְּנֵי יוֹן, מְתֵי כָּבֶר
תִּשְׁדְּדוּ אֶת חֲלוּמוֹתֶיהָ שֶׁל טְרוּיָה
וְתִשׁוּבוּ חֲזָרָה לְבֵיתְכֶם?"

940

גָּלְשָׁתִי מִמַּטַּט הָאֶהָבָה,
לְבוּשָׁה רַק בַּחֲלוּקָה,
כְּמוֹ נֶעֱרָה סִפְרִיטָנִית,
וְכָרַעְתִּי בְּתַחֲנֻנָּה
לִפְנֵי פֶסֶלָה שֶׁל אֲרִטְמִיס,
אֲכַל לֹלֵא הוֹעִיל.
הֵם גָּרְרוּ אוֹתִי אֶל חוֹף הַיָּם
וּמוֹל עֵינִי, מוֹל עֵינִי,
הִרְגוּ אֶת בַּעֲלִי.
מִרְחוֹק רָאִיתִי אֶת הַמְּדִינָה שְׁלִי,
מִסַּפּוֹן הַסְּפִינָה שֶׁחֲתָרָה בְּרִגְלָהּ
וְהִפְרִידָה בֵּינִי לְבֵין טְרוּיָה.
בְּרִגְעַת הַזֶּה קָרַסְתִּי מִצָּעַר.

950

קָלַלְתִּי אֶת הֶלֶנָּה,
וְאֶת הָרוּעָה מִהֵר אֵידָה,
אֶת פָּרִיס הַנֶּתְעָב,
כִּי בְּגָלַל נִשְׁוֹאִיָּהֶם –
נִשְׁוֹאִיָּים? לֹא לֹא,
קָלַלָה מְרוֹחַ נִקְמָה! –
בְּגָלַל זֶה חֲרָבָה הַמּוֹלֶדֶת שְׁלִי
וְגוֹרֵשָׁתִי, הַחוּצָה, מִבֵּיתִי.
הִלּוֹאִי שְׁהִיִּם הַמְּלוֹחַ
לֹא יִחְזֹר אֶת הֶלֶנָּה,
לֹא יָשִׁיב אוֹתָהּ לְעֵד
לְבֵית שֶׁל אֲבִיהָ!

מערכה רביעית

פּוֹלִימָסְטוֹר חמוש בשני כידונים ומלווה בשני בניו הצעירים, בשומרי ראשו, ויחד עם השפחה של הַקָּבָה, נכנסים מימין. הַקָּבָה משפילה את עיניה ולא מביטה בפּוֹלִימָסְטוֹר.

פּוֹלִימָסְטוֹר

פְּרִיאָמוֹס היה האיש הכי יקר שהכרתי!

ואת הַקָּבָה, את האישה הכי יקרה!

אני בוכה כשאני רואה מה קרה למדינה שלך,

[מצביע על הגופה המכוסה] כשאני רואה כאן אֶת הבת שלך,

שמתה לפני זמן קצר.

טָפוּ! אי אפשר לסמוך על שום דבר,

לא על כבוד ולא על הצלחה.

אף אחד לא מבטיח לנו שלא ניכשל.

האלים מסבכים לנו את החיים

ומוסיפים בלבול על בלבול,

כדי שמרוב מבוכה ותסכול נבקש מהם עזרה.

אָה, מה הטעם בקינות? הן לא משככות את הצער.

960

הַקָּבָה ממשיכה לנעוץ מבט בארץ ולא להביט בפּוֹלִימָסְטוֹר.

הַקָּבָה, נכון, לא באתי לבקר אותך מייד,

ואם את חושבת שזה לא בסדר, את יכולה להירגע.

פשוט הייתי רחוק מכאן כשהגעת לפה מְטְרֹיָה.

בכל אופן, כשחזרתי הביתה, ובדיוק כשהתכוונתי לצאת אלייך

הגיעה המשרתת שלך ומסרה לי הודעה ממך.

ברור שלא בזבזתי זמן.

הַקָּבָה

פּוֹלִימָסְטוֹר, אני מתביישת להביט בך.

מביך לעמוד במצב הנורא הזה

970

לפני מי שראה אותי בימים הטובים שלי.
קשה לי להסתכל לך בעיניים.
אל תחשוב שאין לי כוונות טובות.
חוץ מזה, לפי המנהג, אסור לנשים להסתכל על גברים.

פוליקסטור

אני מבין אותך. מה את צריכה ממני ?
למה הזמנת אותי לכאן ?

הקפה

יש משהו שאני רוצה לומר לך ולבנים שלך, אבל בפרטיות.
בקש מהאנשים שלך להתרחק מהאווהל.

980

פוליקסטור

[לשומרי ראשו] אתם יכולים ללכת ! המקום הזה בטוח :
אני בין חברים – הקפה והצבא היווני.
שומרי הראש של פוליקסטור יוצאים מימין.

[להקפה] קדימה, מה העניין ?
איך אני יכול לעזור לחברים שהמזל בגד בהם ?

הקפה

קודם-כל ספר לי על פולידורוס,
הבן ששלחנו לבית שלך –
הוא חי ? אחר-כך נדבר על השאר.

פוליקסטור

איזו שאלה ! ?
את יכולה להיות רגועה – הוא בסדר.

הקפה

אח, אתה איש יקר ! איזה מילים טובות,

פולימקטור

מה עוד את רוצה לדעת ?

הקפה

הוא זוכר אותי, את אימא שלו ?

פולימקטור

אם הוא זוכר אותך ?

הוא אפילו רצה להתגנב לכאן כדי לבקר אותך.

הקפה

ומה עם הזהב שהוא הביא אתו מטרופיקה —

הוא שמור במקום בטוח ?

פולימקטור

במקום הכי בטוח : בבית שלי.

הקפה

אז שמור אותו ואל תחמוד את מה ששייך לשכנים שלך.

פולימקטור

ברור. אני מסתפק במה שיש לי.

הקפה

נהדר. אתה יודע מה אני רוצה לומר לך ולילדים שלך ?

פולימקטור

לא, אבל תכף תגידי לי.

הקפה

אני רוצה שתדע. יש...

פּוֹלִימָסְטוֹר

מה ?

הַקָּפָה

... מרתפים עתיקים שבהם
שמור הזהב של המשפחה שלנו.

פּוֹלִימָסְטוֹר

את רוצה להעביר את המידע הזה לבן שלך ?

הַקָּפָה

בדיוק, ורק דרכך. אתה אדם ישר.

פּוֹלִימָסְטוֹר

[מצביע על בנין] אז למה צריך אותם כאן ?

הַקָּפָה

כדאי שהם ידעו, במקרה שתמות.

פּוֹלִימָסְטוֹר

את צודקת, זה צעד חכם.

הַקָּפָה

אתה יודע איפה נמצא בטְרוּיָה המקדש של אֶתְנָה, נכון ?

פּוֹלִימָסְטוֹר

שם נמצא הזהב ? מה הסימן ?

הַקָּפָה

יש שם סלע שחור בולט.

1010

פּוֹלִימָסְטוֹר

יש עוד משהו שאת רוצה לספר לי ?

הַקָּבָה

אני רוצה שתשמור את הכסף שהצלחתי להבריח מטרוריה.

פּוֹלִימָסְטוֹר

איפה הסתרת אותו ? בבגדים שלך ?

הַקָּבָה

הוא שמור באוהל הזה.

פּוֹלִימָסְטוֹר

איפה, כאן ? באמצע המחנה היווני ?

הַקָּבָה

לנשים השבויות יש אוהלים נפרדים.

פּוֹלִימָסְטוֹר

וזה בטוח בפנים ? אין שם גברים ?

הַקָּבָה

אין שם אף יווני, רק אנחנו, הנשים.

בוא, תיכנס לאוהל. היוונים כבר מתים

להרים מפרשים ולהפליג הביתה.

1020

קדימה, קח את מה שמגיע לך

ולך עם הבנים שלך למקום שבו הבן שלי נמצא.

פּוֹלִימָסְטוֹר ובניו, הַקָּבָה ושפחתה, נכנסים לאוהל.

מזמור מקהלה רביעי

לֹא נִתַּת אֶת הַדִּין,
אֲבָל אוֹלִי עוֹד תִּתֵּן.
כִּמּוֹ מֶלֶח הַנוֹפֵל
אֶל תוֹךְ זֶרֶם גּוֹעֵשׁ
תִּסְחָף מִהַחוּץ —
עֲרֹגְתוֹ שֶׁל הַלֵּב —
וּתְאַבֵּד, תִּפְסֵד, אֶת חַיֶּיךָ.

1030

כָּשֶׁהָחוּב לֵאצֹּדֵק וְהָחוּב לְשָׁמַיִם
מִשְׁלָבִים לָהֶם יָדַיִם פְּגוּעוֹת —
קִטְלָנִי, קִטְלָנִי הָאֶסוֹן.
הַתִּקְוָה שֶׁנִּטְעָה הַחֲמִדָּנוּת בְּלִבְךָ
תִּרְמָחַ, תִּשְׁלִיךְ אוֹתָךְ
אֶל תַּחֲתִיּוֹת הַשָּׂאוֹל,
וְיָד לֹא לְמוֹדָה בְּקִרְבֵּךְ
תִּבְרִיחַ מִמָּךְ אֶת חַיֶּיךָ.

אפילוג

פולִימֶסטור

[מתוך האוהל] אִי הֵן מעוורות אותי !

אִוִי העיניים, אני לא רואה !

מקהלה

[ביחד, זו לזו] יקירות, שמעתן את היללה של התִּרְקִי ?

פולִימֶסטור

(מתוך האוהל) אִי, על הילדים שלי ! אִי, הֵן טבחו אותם !

מקהלה

יקירות, דברים איומים, נוראים, מתרחשים באוהל.

פולִימֶסטור

1040

[מתוך האוהל] לא תתחמקו בקלות ! אני אבעט בקירות,

אכתוש את האוהל ! הנה, חבטה מאגרוף אדירים !

מקהלה

שניכנס לאוהל ? עכשיו הזמן לעזור לבנות ולִהְקֶפֶה.

הִקְפָּה מגיחה מהדלת האמצעית, מלווה בקבוצת נשים.

הִקְפָּה

נִפֶּץ, אל תרחם על כלום ! פרוץ את הדלתות !

לעולם לא תחזיר את האור לעיניים !

לעולם לא תראה את הילדים שלך חיים —

אני הרגתי אותם !

מקהלה

באמת חיסלת את התִּרְקִי וניצחת אותו ?

באמת עשית את מה שאמרת ?

הַקָּפָה

תכף תראו אותו יוצא מהאוהל,
עיוור עם רגל עיוורת,
עם רגל מגששת, מרחרכת, כמו כלב.
תכף תראו את הגופות של הבנים שלו,
שאני הרגתי אותם.

1050

מצביעה על הנשים שיצאו איתה מהאוהל.

והאצילות האלה עזרו לי. זאת הנקמה שלי!
המנוול קיבל את העונש שמגיע לו.
הנה, הוא יוצא מהאוהל.
אני אזוז הצדה: הוא מתז עצבים לכל עבר.

פול־מקסטר מגיח על ארבע מהדלת האמצעית. בפנים נראות גופות שני בניו.

פול־מקסטר

[שר] אי, לָאן לְלֶכֶת,
איפה לַעֲצֹר, מְתִי לַעֲגֹן ?
כִּמּוֹ חֵית טָרֶף
אֲנִי הוֹלֵךְ עַל אַרְבַּע,
מְגִשֵּׁשׁ אַחֵר עֵקְבוֹת.
לָאן לְפָנוֹת, לָפָה ? לְשֵׁם ?
אֲנִי צָמָא, אַח פִּמָּה אֲנִי צָמָא
לְלֹפֶד אֶת הָרוֹצְחוֹת,
אֶת הַטְּרוֹיָאנִיּוֹת שֶׁחִסְלוּ אוֹתִי !
נָשִׁים אַכְזָרִיּוֹת מְטְרוֹיָה,
פְּרָאִיּוֹת, אֲרוּרוֹת, לָאן הֵן בְּרָחוּ לִי ?
איפה הֵן מְסַתְּרוֹת ?
שְׁמֶשׁ מְתוּקָה, רִפְאִי,
רִפְאִי לִי אֶת הָעֵינַיִם שֶׁהִצְמִיחוּ דָם —

1060

קחי, קחי מהן את החושך ! אי !

שקט !

אני שומע צעדים חרישיים,

פסיעות של נשים.

1070

לאן לזנק כדי למלא את הבטן

בבשר ובעצמות שלהן,

לאכל סעודת חית טרף,

לנקם במפלצתיות שלהן ?

אי ! לאן אני זוחל ?

אסור לי לנטש את הילדים

לצפורני המטרפות האלה,

שעלולות עוד לרטש אותם

ולהאכיל בהם כלבים.

איפה לעצר ? איפה לנוח ? לאן ללכת ?

1080

כמו ספינה שחותרת לחוף

במפרשים מפשלים,

אני מפשיל את הגלימה שלי,

חותר להגיע, לשמר,

על הגופות השחוטות של בני.

מקהלה

מסכן, איזה אסון !

אבל זה העונש שמגיע למי שגרם בעצמו לאסון.

פוליקסטור

[שר] הצילו, הצילו, תרקים !

1090

חילים, פרחים, לוחמים בני לוחמים !

הצילו, יונים, הצילו, אגממנון ומנלאוס !

עזרה, עזרה ! אני קורא לעזרה !

קדימה, בואו, בשם האלים !

מישהו שומע אותי ?

אף אָחד ל'א בא לעזר ?

למה אתם מתעכבים ?

נשים חסלו אותי, הנשים השבויות !

נורא, איזה סכל נורא ! אוי, איך הן פגעו בי !

לאן לפנות ? מה לעשות :

לעוף לכיפת השמים, שם אוריון או סיריוס³⁰

מתזזים מעיניהם קרנים שיצלו אותי ?

או לזנק מרוב פאב אל הנהר³¹ המתפתל

אל הדרם השחור ?

מקהלה

איך אפשר להאשים בן-אדם

שרוצה לשים סוף לחייו אחרי אסון כבד ?

אגממנון וחיילים נכנסים מימין.

אגממנון

באתי כי שמעתי צרחה. אקו³², בת הצוקים,

הדהדה והבהילה את הצבא.

אם לא היינו בטוחים שהחומות של טרויה

קרסו כבר מתחת לחרב שלנו,

הרעש הזה היה מפחיד אותנו כהוגן.

פולימקסטור

אי, חבר יקר ! אגממנון !

זיהיתי אותך לפי הקול שלך— אתה רואה מה קרה לי ?

אגממנון

איזה קטסטרופה ! פולימקסטור המסכן,

³⁰ אוריון או סיריוס : אוריון הוא קבוצת כוכבים בולטת מאוד, הנקראת בעברית פסיל. סיריוס הוא הבהיר בכוכבי השמים, ושמו בעברית אכרק. הוא נמנה עם קבוצת הכוכבים "כלב גדול", הסמוכה לאוריון (סיריוס במיתולוגיה היוונית הוא כלבו של אוריון הצייד).

³¹ הנהר : נהר הסטיקס, נהר ראשי בשאול.

³² אקו : (אכו, ביוונית) הד, בת-קול.

מי חיסל אותך ? מי עיוור אותך ?
מי ריטש לך את העיניים והרג את הילדים שלך ?
מי שעשה את זה רתח כולו מכעס עליך ועל הילדים.

פּוֹלִימָסְטוֹר

1120 הֶקְפָּה ! היא והנשים השבויות – הן שחיסלו אותי !
לא, לא חיסלו, גרוע יותר.

אַנְמָנוֹן

מה אמרת ? [לֶהֱקַפָּה] הֶקְפָּה, זה נכון ?
את עשית את זה ? את העזת לבצע את הזוועה הזאת ?

פּוֹלִימָסְטוֹר

אי, מה אתה אומר, היא כאן ?
תן לי סימן, תגיד לי איפה היא !
אני אתפוס אותה ואקרע אותה לגזרים !

הוא משתולל. אַנְמָנוֹן עוצר אותו בכוח.

אַנְמָנוֹן

תירגע, מה קורה לך ?

פּוֹלִימָסְטוֹר

בשם האלים, אני מתחנן,
תן לי להניח את היד שלי עליה.

אַנְמָנוֹן

1130 די, תירגע ! אל תהיה ברברי !
אני אשמע אותך ואותה, לפי תור.
דַּבֵּר ! אני אשפוט ביניכם ביושר.

פּוֹלִימָסְטוֹר

טוב. היה בחור בשם פּוֹלִידוֹרוֹס,

הבן הקטן של פְּרִיאָמוֹס וְהַקָּבָה.
 אבא שלו שלח אותו אלי, כדי שיגדל אצלי,
 כי הוא פחד שטְרוּיָה תיפול.
 הרגתי אותו. נכון.
 אבל אני רוצה שתשמע למה הרגתי אותו
 ולמה זה היה מעשה נכון שרואה את הנולד.
 פחדתי שאם הבן יישאר בחיים,
 הוא יאסוף את הטרואנים ויקים שוב את טְרוּיָה.
 פחדתי שאם היוונים יגלו שיש לפְּרִיאָמוֹס בן בחיים,
 הם ייצאו למסע נוסף נגד טְרוּיָה
 ואז יבזזו את תְּרֶקֶה, ישמידו את היבול,
 והמלחמה תבעט עוד פעם בגבול של הארץ שלנו.

1140

כשֶׁהַקָּבָה שמעה שהבן שלה מת,
 היא פיתתה אותי להגיע לכאן
 באמתלה שהיא תגלה לי את המקום בטְרוּיָה
 שבו מוסתר האוצר של משפחת המלוכה.
 כביכול, כדי שאף אחד לא ישמע את הסוד,
 היא ביקשה מהבנים שלי וממני להיכנס לבדנו לאוהל.

1150

טוב, התרווחתי לי על כורסה, כשמסביבי,
 באווירה כאילו ידידותית, ישבו הרבה נשים מטְרוּיָה
 ושיבחו את האיכות של הבדים בתְּרֶקֶה:
 הן מיששו את הגלימה שלי
 ובחנו אותה בהערכה מול האור.
 נשים אחרות הסתכלו בהערצה
 בזוג הכידונים שלי והפשיטו אותי מהם.
 האמהות בהן יצאו מגדרן
 מרוב התפעלות מהבנים שלי!
 הן חיבקו אותם והעבירו אותם ביניהן,
 כדי להרחיק אותם ממני.

1160

ואז, מאווירה נינוחה כזאת – אתה פשוט לא תאמין! –
 הן שלפו פתאום חרבות מתוך השמלות

ודקרו לי את הילדים. אחרות, כמו תמנון,
 התנפלו על הידיים והרגליים שלי ולא עזבו אותן.
 רציתי לקום, לעזור לילדים,
 אבל אם ניסיתי להזיז את הראש, הן תפסו אותי בשיער.
 אם ניסיתי להזיז את הידיים, לא יכולתי:
 הייתי משותק מרוב נשים.

בסוף, הן הנחיתו את מכת המחץ,
 הזוועה הכי גדולה: הן שלפו סיכות ארוכות³³
 ודקרו את העיניים שלי, נעצו ודקרו, והדם התפרץ.
 אחר כך הן ברחו והתפזרו באוהל.
 כמו חיה זינקתי, כמו צייד רדפתי
 אחרי כלבות הדם, בלשתי בכל פינה, יריתי אגרופים.

אי, אַגְמָנוֹן, תראה מה קרה לי
 אחרי שראיתי מול העיניים רק את טובתך,
 והרגתי את האויב שלך.
 תדע לך – אם אחד הקדמונים דיבר נגד הנשים,
 או אם משהו היום מדבר נגדן, או ידבר נגדן בעתיד,
 תרשה לי לסכם בכמה מילים את כל הדברים שלהם:
 לא הים ולא האדמה מגדלים יצור כזה!
 כל מי שיש לו עסק איתן יודע את זה מצוין!

מקהלה

אל תגזים! אל תאשים בגלל מה שקרה לך
 את כל המין הנשי, ואל תשפוך אותו לאותה קערה.
 אנחנו מכל הסוגים: יש טובות ויש רעות.

הַקָּהָה

אַגְמָנוֹן,

מילים לא צריכות לצלצל ולהרעיש יותר ממעשים.
 מי שמתנהג ביושר – מדבר ביושר,
 ומי שמתנהג בעורמה – מדבר בעורמה,

³³ סיכות ארוכות: סיכות עם ראשים מעוטרים ששימשו לַפְּרִיפֶּת (=חיבור) הגלימה בכתפיים.

ושום מילים יפות לא יעזרו לו כאן :
במוקדם או במאוחר הפרצוף האמיתי שלו יתגלה
וזה יהיה הסוף שלו –
אף אחד לא התחמק מזה עדיין.

טוב, זאת הייתה הקדמה קצרה בשבילך.
עכשיו אפנה לאיש הזה ואענה לו.

היא פונה אל פולִימקטור.

אתה טוען שהרגת את הבן שלי לטובת אַגְמֶמְנוֹן,
כי רצית לעזור ליוונים ולפטור אותם ממסע נוסף לטְרוֹיָה.
אבל, חלאה שכמוך, אתם סתם ברברים –
אף פעם לא יכולתם ולא תוכלו
להתיידד עם יוונים, הם אנשים תרבותיים.
מה אתה כל כך להוט להתקרב אליהם ?
רצית להתחתן איתם ? להיות איתם בקשרי משפחה ?
מה בדיוק הסיבה ? פחדת שהיוונים שוב יפליגו לכאן
וישדדו את היבול של הארץ שלך ?
את מי אתה חושב לשכנע בשקרים האלה ?
הזהב, וזאת האמת הפשוטה, הזהב הרג את הבן שלי,
הזהב ותאוות הבצע שלך !

1200

בוא, אני רוצה להבין. למה – כשהמזל עמד לצד טְרוֹיָה,
והחומות שלה זקפו את הראש, ופְּרִיָאמוֹס היה בחיים,
והחרב של הֶקְטוֹר טבחה ביוונים –
למה אז, אם באמת רצית בטובתו של אַגְמֶמְנוֹן,
למה אז לא הרגת את הבן שלי או מסרת אותו חי ליוונים,
ובמקום זה גידלת אותו בתוך הבית שלך ?

1210

לא, יש לך הרבה סבלנות.
חיכית שהשמש לא תאיר עוד עלינו,
חיכית שעשן יעלה מהעיר ויסמן שטְרוֹיָה בידי האויב,

ורק אז הרגת את האורח שביקש ממך חסות.

חוץ מזה, תראה איזו נבזות:

אם באמת היה איכפת לך מהיוונים,

היית צריך לתת להם את הזהב.

הרי אתה בעצמך הודית שהוא לא שייך לך,

[מצביעה על גופת פולידורוס] הוא שלו!

1220

היית צריך להביא אותו ליוונים,

כי הם היו זקוקים לו בגלל המלחמה.

אבל אפילו עכשיו אתה מתעקש

להניח עליו את היד ולשמור אותו לעצמך.

תבין, אם היית מגדל את הילד שלי

ומציל את החיים שלו, כמו שביקשנו ממך,

היינו מכבדים אותך.

רק בצרות אפשר לגלות מי חבר אמיתי.

כשאתה מצליח – כולם חברים שלך.

אם היית זקוק לכסף והבן שלי היה מצליח,

1230

הוא היה אוצר בשבילך. אבל עכשיו, בבקשה:

איבדת אתו בעל-ברית נאמן, הזהב כבר לא ישמח אותך,

הילדים שלך מתו, ואתה – תראה את המצב שלך!

היא פונה אל אַגְמֶמְנוֹן.

אַגְמֶמְנוֹן, אני אומרת לך, אם תעזור לו זה יריח מסריח:

אתה תעזור למארח שמכניס אורחים – אבל לתוך הקבר!

תעזור לבוגד, שפל, מנוול! אם תיתן לו יד יגידו

שאתה נהנה מחברה של פושעים, כי אתה בעצמך כזה.

אבל, אתה האדון – מי אני שאדבר נגדך?

מקהלה

לכל הרוחות, נאום מצוין!

מי שצודק מוצא תמיד את המילים הנכונות.

אַנְמָנון

1240

קשה לשפוט בין יריבים,
אבל התחלתי וצריך לגמור, אין ברירה.

[פּוֹלִימָסְטוֹר] אני רוצה שתדע מה דעתי:

לא הרגת את האורח שלך לטובתי או לטובת יוון,
עשית את זה בשביל הזהב.

אבל אתה בצרות, אז אתה מצייר את התמונה
בצבעים שיועילו לך.

אצלכם זה אולי לא נורא להרוג את האורחים,
אבל אצלנו, היוונים, זו זוועה!

אם אִזְכָּה אותך מאשמה, איך לא יאשימו אותי?
אין אפשרות כזאת.

1250

אז כמו שהעזת לעשות דברים לא בדיוק נחמדים,
תשלים גם עם תוצאות לא ממש נעימות!

פּוֹלִימָסְטוֹר

אי! אישה, שפחה, ניצחה אותי! שפלים מענישים אותי!

הֶקְפָּה

ולא בצדק, אם פשעת?

פּוֹלִימָסְטוֹר

אי, הילדים שלי! העיניים שלי!

הֶקְפָּה

כואב לך? אתה לא חושב שכואב לי על הילד שלי?

פּוֹלִימָסְטוֹר

מנוולת, את שמחה להשפיל אותי?

הֶקְפָּה

מה, לא לשמוח שנקמתי בך?

פּוֹלִימָסְטוֹר

תכף תפסיקי לשמוח, [ברוח נבואית] כשמי הים...

הַקָּה

יִיקָחוּ אוֹתִי בִּסְפִינָה לִיווֹן?

1260

פּוֹלִימָסְטוֹר

... לַהֲפֹךְ, יִכְסּוּ אוֹתָךְ אַחֲרֵי שְׁתִּיפְלִי מֵהַתּוֹרֵן.

הַקָּה

מִי יִיֵּאֱלָץ אוֹתִי לְקַפּוֹץ?

פּוֹלִימָסְטוֹר

אֵת בַּעֲצֶמְךָ תִּטְפְּסִי עַל הַתּוֹרֵן.

הַקָּה

אֵיךְ, עִם כִּנְפֵּיִים עַל הַגֵּב?

פּוֹלִימָסְטוֹר

תִּהְיֶינָה לְכָל־בָּה עִם עֵינֵיִם רוֹשְׁפוֹת.

הַקָּה

מֵאִיפֹה אַתָּה יוֹדֵעַ אֵת זֶה?

פּוֹלִימָסְטוֹר

אֵל הַנְּבוּאָה שֶׁל הַתְּרָקִים, דִּיוֹנִיסוֹס, סִיפֵר לִי.

הַקָּה

הוּא לֹא נִיבֵא לְךָ עַל הָאִסוֹן שֶׁקָּרָה לְךָ עַכְשִׁיו?

פּוֹלִימָסְטוֹר

לֹא, כִּי אֲזַל עוֹלָם לֹא הָיְתָה מִפִּילָה אוֹתִי בִּפְחָ.

הַקְּבָה

1270

איך נגמרת הנבואה, אני אמות כאן או אחיה ?

פּוֹלִימְסְטוֹר

תמותי. ולקבר שלך יקראו...

הַקְּבָה

בשם שירמז על הצורה החדשה שלי ?

פּוֹלִימְסְטוֹר

... "קבר הכלבה המסכנה", סימן למלחים בים.

הַקְּבָה

לא אכפת לי, העיקר שנענשת.

פּוֹלִימְסְטוֹר

וגם קְסִנְדְּרָה, הבת שלך, תמות.

הַקְּבָה

[יורקת] טפו, אני מאחלת את זה לך !

פּוֹלִימְסְטוֹר

[על אֶנְמֶנוֹן] אשתו המרירה שמחכה לו בבית תהרוג אותה.

הַקְּבָה

קְלִיטְמֶסְטֶרָה ? היא לא מטורפת כל-כך !

פּוֹלִימְסְטוֹר

וגם אותו היא תהרוג, במכת גרון.

אֶנְמֶנוֹן

1280

הי, אתה ! השתגעת ? אתה מחפש צרות ?

פּוֹלִימָסְטוֹר

תהרוג אותי, קדימה! ביוון מחכה לך אמבטיה רצחנית.³⁴

אַנְמָנוֹן

[לחיילים] סלקו אותו מכאן, בכוח!

פּוֹלִימָסְטוֹר

כואב לך לשמוע?

אַנְמָנוֹן

תסתמו לו את הפה!

פּוֹלִימָסְטוֹר

תסתמו, בבקשה. אמרתי כבר הכול.

אַנְמָנוֹן

תשליכו אותו מייד לאיזה אי בודד!

יש לו פה חצוף מדי.

שני חיילים מוציאים את פּוֹלִימָסְטוֹר משמאל.

הַקֶּכָּה, מסכנה, לכי לקבור את שני הילדים שלך.

ואתן, נשים מְטְרוֹיָה, גשו לאוהלים של האדונים שלך.

1290

אני רואה שהרוחות כבר התחילו לנשוב.

הלוואי שנפליג בשלום למולדת,

הלוואי שנגמור את כל הזוועות כאן

ונחזור לבית שלם ויציב!

אַנְמָנוֹן והחיילים יוצאים מימין, יחד עם הַקֶּכָּה, ועם שני חיילים הנושאים את הגופה של פּוֹלִידוֹרוֹס.

מקהלה

לכו, יקירות, לנמל ולאוהלים,

³⁴ הסיפור על מות קְסֶנְדְּרָה ועל האמבטיה הרצחנית מובא בהרחבה במחזה אַנְמָנוֹן של אֶסְכִילוֹס.

לכו להיות שפחות מסכנות.

איזה חיים איומים.

המקהלה יוצאת מימין.